

Саха Республикатын Үүнэр көлүөнэ тус сыаллаах пуондата
«Оҕо саас лабораторията» автономнай коммерческайа суох оҕо сайдыытын тэрилтэтэ

Алыптаах музыка

**«Кустук» оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин
программатын музыкаҕа үөрэтэр
методическай хомуурунньуга**

Дьокуускай
2023

УДК 373.24.016:78(571.56)(072)

ББК 74.100.5(2Рос.Яку)

Ааптардар:

М.В. Степанова – Саха Республикатын үөрэҕириитин уонна культуратын туйгуна, Учууталлар учууталлара.

М.К. Иванова – педагогической наука кандидата, М.К. Аммосов аатынан Хотугулуу-Илинги Федеральной университет педагогической институтун оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин кафедратын доцена.

Салайааччы:

Ю.И. Семенов – Саха Республикатын Академиятын научнай-үөрэтэр киинин салайааччыта, «Оҕо саас лабораторията» оскуола иннинээҕи саастаах оҕолор сайдыыларын коммерческой автономнай тэрилтэтин дириэктэрэ.

Үлэлэспит састаап:

А.В. Копылова (нотаҕа түһэри), И.С. Васильева (сахалыгы тылбаас), музыка отделениетын преподавателлэрэ: Д.В. Христофорова (нотаҕа түһэри), Ю.Д. Сидоров (дорҕоону устар студия), А.В. Канина (пьесалары толоруу), М.В. Степанова (пьесалары толоруу), студентка А. Степанова (ырыалары толоруу), К.А. Герасимов (нотаҕа түһэри).

Рецензентэр:

Л.И. Максимова – педагогической наука кандидата, М.К. Аммосов аатынан Хотугулуу-Илинги Федеральной университет педагогической институтун оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин кафедратын доцена, Саха Республикатын профессиональной үөрэхтээһин туйгуна.

В.Н. Максимова – Таатта улуһун Туора Күөл орто оскуолатын музыка салайааччыта, улуустааҕы музыка салайааччылар методической холбоһуктары салайааччыта, «Таатта улуһун үөрэҕириитигэр кылаатын иһин» бэлиэ хаһаайката.

**Степанова, Майя Владимировна,
Иванова, Мария Кимовна**

Алыптаах музыка : «Кустук» оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин программатын музыкаҕа үөрэтэр методической хомурунньуга / М. В. Степанова, М. К. Иванова - Дьокуускай : 2023. - 192 с.
Агентство СІР НБР Саха

С79

«Кустук» оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин программатын иһинэн оҕо кэрэни өйдүүр дьоруун саһыннарыга үөрэтэр методической хомурунньук.

«Алыптаах музыка» – уһууаан музыкальной салайааччыларыгар, үөрэх тэрилтэлэрин студенаарыгар методической көмө матырыйаал.

Кинигэ Саха Республикатын Үүнэр көлүнэ тус сыаллаах пуондатын иһинэн «Оҕо саас лабораторията» бырайыак чэрчитинэн онгоһулунна уонна таһаарылынна.

УДК 373.24.016:78(571.56)(072)
ББК 74.100.5(2Рос.Яку)

© Степанова М.В., Иванова М.К., 2023

Куобахчаан (Зайка)

А. Бродников

К. Пахомова

Көрдөөхтүк. Весело *mf*

Ma-nan kuo - bah - chaan

ma-la-d'yyas é - bit süü-rén kuo - bah - taan süür by-һый é - bit.

Манан куобахчаан
Маладьыас эбит
Сүүрэн куобахтаан
Сүр быһый эбит.

Тымныыга тахсан
Тыатыгар күннүүр
Ыарҕаны тула
Ыллыыр, үнкүүлүүр.

Аһаан-сиэн баран
Аһаһын булар
Куобахтаан-буурдаан
Куотуһан ылар.

Ю. Спиридонов. «Таба», холст, масло, 1981 с.

Хартыына ааптар көнүллээх туһаныллар.

Спиридонов Юрий Васильевич - саха норуотун худоһунньуга, Саха Республикатын искусствотун үтүөлээх деятелэ

ИҤИНЭЭБИТЭ

Кирири тыл	6
Музыканы истии сыала-соруга.....	7
Музыкальной репертуар.....	8

Кыра бөлөх 3-4 саастаах оҕолор

Музыканы истиигэ методическай сүбэлэр, нотанан матырыааллар, көрдөрөгө туттар матырыаал	10
---	----

Орто бөлөх 4-5 саастаах оҕолор

Музыканы истиигэ методическай сүбэлэр, нотанан матырыааллар, көрдөрөгө туттар матырыаал	44
---	----

Улахан бөлөх 5-6 саастаах оҕолор

Музыканы истиигэ методическай сүбэлэр, нотанан матырыааллар, көрдөрөгө туттар матырыаал	79
---	----

Оскуолаҕа бэлэмнэни бөлөх 6-7 саастаах оҕолор

Музыканы истиигэ методическай сүбэлэр, нотанан матырыааллар, көрдөрөгө туттар матырыаал	106
Саха композитордара	162
Музыканы изйиилээхтик, уобарастаан, дьүһүннээн көрдөрөр тылдыт	170
Музыкаҕа ордук суолталаах терминнэр	174
Туһаныллыбыт литература	178
Сыһыарылар	180

ДОРОГИЕ ДРУЗЬЯ!

Значительные изменения в мире, вызванные процессом глобализации и информационно-технологической революцией, влекут за собой изменения и в системе образования. Новое педагогическое движение во всем мире направлено на максимальное творческое, интеллектуальное, эмоционально-эстетическое, социальное развитие детей и молодежи. В этом плане наука признает выдающееся значение музыки в раннем развитии способностей человека.

1 октября 2013 года в Международный день Музыки в Республике Саха (Якутия) стартовал проект «Музыка для всех», призванный усилить влияние государства и общества в целом на образовательный процесс. Этот большой межведомственный, общественный проект, объединяющий творческие силы, позволяет внедрить музыкальное образование в детские сады и школы.

Предлагаемая серия учебного пособия отражает тот объем работы, который проделан по внедрению и развитию проекта.

2. Мах-мах манхабар,
Баай кыраай манньыата,
Кып-кып кылбабар
Кыраһам көмүһэ!...
3. Сипсиир силлиэлээх
Сибиирим симэбэ -
Туус-туус тунаархай
Туундарам туллуга...
4. Тон-чэн доһордоох
Тонусчаан омугом,
Тус-тус хотуттан
Туппута эйигин.
5. Чох-чих харанан
Чобулуччу көрөн
Күп-күөх кырайым
Көлөтө буолаахтаан...
6. Так-так такымнаах
Табакам барахсан,
Таас-таас хайаны
Таптыгыҥ, таптыгыҥ!

Таба (Олень)

С. Эллэй тыла

Норуот ырыата

I вариант

Легко

1.Хаар, хаар хаа - чыр - гыыр хал - лаа - ным ха - лын - на.
1.Снег, снег заб - лес - тел, про - яс - нел зим - ний день.

Тап, тап та - бы - йан, та - ба - кам а - йан - наа.
Снег, снег за - хрус - тел, ты бе - жишь, мой о - лень.

II вариант

Ф. Корнилов мелодията

Весело

1.Хаар, хаар хаа - чыр гыыр - хал - лаа ным ха - лын - на.
1.Снег, снег за - блес - тел, про - яс - нел зим - ний день.

Возможности музыки безграничны. Она может применяться и в качестве образовательной технологии, нацеленной на развитие восприятия ребенка, стимулирование головного мозга и его способностей. Кроме формирования способности ребенка воспринимать прекрасное посредством музыки, в наши задачи входит также развитие общеучебных междисциплинарных умений и навыков, будь это изучение таких предметов, как физика, химия, информатика и др.

Научные исследования показывают, что, занимаясь музыкой, человек развивает свои математические способности. Музыка развивает память и логику ребенка. Доказана связь музыки и речи. Музыкальный ребенок раньше и лучше начинает читать, лучше изучает иностранные языки.

Великий мыслитель Конфуций, говоря «в гармонии с музыкой», имел в виду благотворное влияние музыки на характер человека, способствующей на его правильное формирование.

Музыка вечна! Она открыта человеку! Трудно будет переоценить вклад каждого, кто работал над проектом с момента его рождения, в решающих стадиях его становления и кто будет воплощать его идеи в будущем в каждом детском саду и школе. Разве не прекрасна конечная цель проекта, чтобы вместе с аттестатом ребята получали свидетельство о владении одним из академических музыкальных инструментов. Надо верить и преодолевать все препятствия во имя наших детей, их светлого будущего!

Каждый должен освоить, что музыка для всех. Всем подвластны ноты, музыкальные инструменты. Просто надо усердно трудиться и результат не заставит вас ждать.

Каждое поколение людей передает наш прекрасный мир следующему поколению. Насколько молодое поколение будет красивым и здоровым, зависит только от нас с вами! Великолепная традиция браться за большие дела всем миром, поможет нам достичь возвышенной цели. Духовная традиция всегда оставляет яркий след.

«Музыка для всех» – это будет еще один достойный реальный проект нашей Республики Саха (Якутия).

Я искренне благодарю.

Изучайте, гордитесь, радуйтесь и творите с музыкой.

Михаил Николаев,

Первый Президент Республики Саха (Якутия),
инициатор проекта «Музыка для всех»

КИИРИИ ТЫЛ

Музыка киһи тус хаачыстыбатын, духовнай эйгэтин үөскэтэр дьохун ньыма буолара былыр-былыргыттан биллэр. Аныгы научнай чинчийиилэр музыкальнай сайдыы уопсай сайдыыга тугунан да солбуллубат дьайыы буоларын туоһулууллар: иэийи эйгэтэ үөскээн, толкуйа тупсан, оҕо искусствоҕа уонна олоххо баар кэрэ көстүүлэргэ сэргэх буола улаатар. Оҕо сааска ситэ болҕомто ууруллубатаҕына, кэлин ону толорор уустук. Кыра эрдэбиттэн оҕо аттыгар музыканы сэргииргэ угуйар, музыка кэрэтин арыян биэрэр киһи баара дьохун суолталаах.

Музыканы истии – музыкальнай-художественнай үлэ саамай тарҕаммыт көрүнгэ. Музыкаҕа таптал, киниэхэ наадыйыы, бастатан туран, музыканы истэр кэмгэ үөскүүр, онно олобуран оҕолор музыкаҕа тардыһыылара сайдар, музыкальнай культура төрдө ууруллар. Оҕолору кытта үлэлииргэ литературнай программанан хааччылыбыт программнай инструментальнай музыка туһаныллар, онно композитор айымньыны уобарастааһын ньыматын чопчулуур.

Музыканы истии – ис санаа күүскэтик түмүллэр кэмэ, кини оҕолорго музыкальнай искусство араас көрүнгэтин, жанрдарын ылынар уонна өйдүүр дьобурдарын сайыннарарга кыах биэрэр. Музыканы истии уонна музыкальнай сайдыы биир сомоҕо буолан, оҕону бары өттүнэн сайыннараллар: кини майгыта-сигилитэ тупсар, өйө-санаата ситэр-хотор, этэ-хаана бөбөрүүр, киэн билиини-көрүүнү ингэринэр кыаҕа улаатар. Музыканы истии музыкальнай дьобуру, мелодическай, гармоническай, ритмическай уонна тембровой истиини күүстээхтик сайыннарар. Музыканы истии оҕолор тулалыыр эйгэ туһунан билиилэрин диринэтэр, оскуола иннинээҕи саастаах оҕолору интеллект быһыытынан үөрэтэргэ көмөлөһөр.

Музыкальнай эйгэ иэийитэ күүстээх буоларын быһыытынан, оҕолорго олус чугас. Чопчу музыка иэийилээх сыаналааһын сүннэ буолуон сөп, оҕо тулалыыр эйгэбэ, искусство атын көрүнгэтигэр эстетическай сыһыанын олохтуур, уобарастаан толкуйдурун сайыннарар. Ол иһин бүгүнгү күн тирээн турар сүрүн сорууга – оҕо уус-уран, эстетическай культуратын сайыннарыы уонна оҕо личность быһыытынан сайдар кэмигэр музыкальнай искусство кыаҕын таба туһаныы.

«Табанан айан» (На оленях) П. Иванова

Хоту дойдуга саас кэллэбинэ «Сааһы көрсүү» бырааһыннык бэлиэтэнэрин уонна бырааһыннык сүрүн событиетынан табаны сүүрдүү буоларын туһунан оҕолору кытта кэпсэтэбит (толоруу).

«Марш» Г. Комраков.

Композитор туһунан кэпсибит. Музыкальнай айымньы характерын ырытабыт: дорҕоонноох, тэтимнээх музыка, эрээри ортоку чааһыгар пьеса характера уларыар, таайтарыылаахтык, кистии-саба моһуоннаахтык иһиллэр.

«Вальс» Г. Комраков.

Оҕолорго айымньыны иһитиннэрэбит. Үгкүү жанра «вальс» туһунан кэпсибит. Музыка чэпчэкитик, наһыллык иһиллэр, айымньы чаастара уларыаллар диэн оҕолорго туһаайан этэбит, болҕомтолорун ууралларыгар сүбэлиибит.

«Оонньоу» (Игра) Г. Комраков.

Музыкальнай айымньы характерын ырытабыт, туспа фрагментарны оонньоон иһитиннэрэбит, онтон пьесаны барытын. Оҕолор пьеса көрдөөх-нардаах характерын болҕомтолоругар ылалларын ыйабыт.

«Үөрүү-көтүү санаата» (Веселое настроение) Г. Комраков.

Оҕолорго айымньыны болҕомтолоохтук истэллэригэр соруудахтыбыт, онтон бу пьесаҕа ханнык настроениени истибиттэрин кэпсииллэригэр көрдөһөбүт.

«Алдьаммыт чаһы» (Сломанные часы) П. Иванова

Чаһы хайдах чыһыргыырын оҕолортон ыйытабыт. Музыкальнай айымньыны истибиттэрин кэннэ чаһы туох буолбутун кэпсииллэригэр көрдөһөбүт.

«Чыычаах» (Птичка) П. Иванова

Оҕолорго үс араас ис хоһоонноох хартынкалары көрдөрөбүт: сүүрдэр ат, оҕону илиитигэр ингэрэр ийэ, көтөр чыычаахтар. Музыкальнай айымньыны иһитиннэрэн баран сөптөөх хартынканы буларга этэбит. Оҕолору болҕомтолоохтук истэллэригэр туһаайабыт уонна чыычаах көтөрүн кыһаллан истинг диэн баҕа санаа бытын этэбит.

МУЗЫКАНЫ ИСТИИГЭ МЕТОДИЧЕСКАЙ СУБЭЛЭР

КЫРА БӨЛӨХ

3-4 саастаах оџолор

«**Таба**» (Олень) саха норуотун ырыата, С. Эллэй тыллара.

М.С.: Дорооболорун, оџолор! Бүгүн биһиги «Таба» диэн санга айымньыны кытта бил-
сиэхпит, бу саха норуотун ырыата. Этинг эрэ, табалар ханна ололорлуй?

Оџолор: Тыаџа, туундараџа.

М.С.: Сөп, тыаџа ололор табалар бааллар, дьону-сэргэни кытта бииргэ ололор уонна
кинилэргэ көмөлөһөр табалар бааллар. Истинг, баһаалыста, бу ырыаны.

М.С.: Эһиги билигин истибит ырыабытыгар тыа табатын туһунан ылланар дуу, дьэиэ
табатын туһунан дуу? Тоџо маннык быһаардыгыт?

М.С.: Оннук, ырыаџа киһи доџоро, дьэиэ табатын туһунан ылланар.

«**Куобахчаан**» (Зайка) К. Пахомова мелодията, А. Бродников тыллара.

Ырыаны иһитиннэрэн баран, ырыа айылгыта хайдаџын, ким туһунан ылланарын
ыйытабыт.

«**Топ-топ хаамабыт**» (Весело шагаем) А. Васильев мелодията, П. Одорусов тыллара.

Ырыаны истэргэ кыах биэрэн баран, төрөппүттэр оџолорун бастакы хардыларыт-
тан хайдах үөрбүттэрин туһунан кэпсэтэбит. Ырыа хатыланар кэмигэр оџолору хаа-
марга көрдөһөбүт.

«**Эһэ**» (Медведь) П. Иванова

Композитор туһунан кэпсибит. Эһэ хайдах хаамарын туһунан оџолору кытта
кэпсэтэбит: толоостук, ыараханлык хаамар, түн харанга тыаџа ололор. Пьеса характе-
рын ырытабыт: музыката бытаан, бүтэҥи тыастардаах, тоџо диэтэххэ эһэ улахан уонна
көһүүн. Оџолорго эһэ буолан кубулуна баран музыка тыаһыгар хаамарга соруудах би-
эрэбит.

«**Хаар кыырпаџа**» (Снежинка) П. Иванова

Хаар кыырпаџа дьүһүннэммит хартынатын көрдөрөн баран, пьесаны иһитиннэрэ-
бит уонна композитор хаар кыырпаџын музыканан хайдах ойуулаабытын быһаарабыт.

«**Полька**» П. Иванова

М.С.: Эһиги араас үҥкүү музыкатын кытта билсибикки. Бүгүн эһиги Полина Ивано-
ва полькатын истиэххит. Истинг уонна этинг, кини хайдах характердааџый? (айымньы-
ны толоруу).

Оџолор: көрдөөх-нардаах, чэпчэки, быһыттаџас.

М.С.: Сөп, быһыттаџас, өрүтэ ыстанар, чэпчэки музыка. Полька – чех но-
руотун үҥкүүтэ, көрдөөх-нардаах, дьээбэлээх, түргэн тэтимнээх. Польканы кыра
чэпчэки ыстанылары онгорон үҥкүүлүллэр. Үҥкүү аата чех pulka (kroka) диэн тылыт-
тан тахсыбыт – «хаамы ангара».

М.С.: Хатылаан толорууга пьеса характерын илиигит хамсанытынан эбэтэр ыты-
скыт таһынытынан көрдөрүҥ (толоруу).

Оџо кэрэни өйдүүр дьөџурун сайыннары

МУЗЫКАНЫ ИСТИИ СЫАЛА-СОРУГА

-музыканы истэргэ үөрэтии (аралдьыйбакка, айымньыны тиһэџэр диэри истии);
-саха композитордарын, мелодистарын кытта билсии;
-музыкальнай айымньылар жанрдарын араарарга үөрэтии (марш, үҥкүү, ырыа);
-айымньы характерын, форматын араастаан үөрэтии;
-үҥкүүлүүр, чаџылхай, тыыннаах музыканы эмоциональнай сэнгээриини ыҥырыы;
-образ айааччы музыкальнай хомоџой ньымалары быһаарыы;
-музыка иэиийлээх, мөссүөннээх ис хоһоонун туһунан оџолор этэр санааларын
байытыы.

3-4 саастаах оџо

Музыкальнай айымньыны истиигэ кэрэхсэбиллээхтик сыһыаннаһар, айым-
ньы уратытын, тэтимэ уларыыарын өйдөөн истэр, араарар, айымньыны матыыбынан
таайан билэр.

Улахан киһи көмөтүнэн музыка хайысхаларын (жанр) арааран истэр: биһик
ырыата эбэтэр үҥкүү, марш, ырыа музыката. Үҥкүү музыкатыгар өрүкүйэн, иэиийи-
тин көрдөрөн үөрэр-көтөр, истибит музыкатыгар ис туругун арыян сыһыанын
көрдөрөр: чуумпурар, санаарџыыр, үөрэр, хамсанар. Музыка тугу кэпсиирин өйдүүр,
ылынар үөрүйэхтэрин бастакы олуга ууруллар. Музыкальнай долоџойо сайдар, исти-
бит музыкальнай айымньытын истэр баџалаах, кэрэхсиир, сэнгээрэн толору истэр.

4-5 саастаах оџо

Музыкальнай айымньыны болџойон истэр, айымньы майгына, тэтимэ улары-
ыарын өйдөөн истэр, араарар, айымньыны мелодиятынан таайан билэр. Истибит му-
зыкальнай пьесатын, ырыатын кэпсиир, уруһуйунан эбэтэр хамсанан көрдөрөр. Музы-
кальнай дорџооннору (секста-септима иһинэн) арааран истэр. Улахан киһи көмөтүнэн
музыка хайысхаларын (жанр) арааран истэр: биһик ырыата эбэтэр үҥкүүлүүр музыка.

Үҥкүү музыкатыгар өрүкүйэн, иэиийитин көрдөрөн үөрэр-көтөр, истибит музыкаты-
гар ис туругун сыһыанын көрдөрөр: чуумпурар, санаарџыыр, күлэр, хамсанар. Музыка
тугу кэпсиирин билээри, араас ыйытыктары биэрэр. Музыкальнай айымньыны истэр
баџалаах, кэрэхсиир, толору истэр.

5-6 саастаах оџо

Музыка хайысхаларын (жанр) билэр: марш, үҥкүү, ырыа, музыкальнай инструмен-
нар тыастарын арааран истэр: фортепиано, скрипка, гитара, арфа, флейта. Музы-
кальнай дорџооннору (квинта иһинэн) арааран истэр: үһун-кылгас, үрдүк-намыһах,
түргэн-бытаан дорџооннору. Улахан киһи көмөтүнэн музыка хайысхаларын (жанр)
арааран истэр: биһик ырыата эбэтэр үҥкүүлүүр музыка, икки чаастаах айымньыны
билэр, истэр. Үҥкүү музыкатыгар өрүкүйэн, иэиийитин көрдөрөн үөрэр-көтөр, ис-
тибит музыкатыгар ис туругун сыһыанын көрдөрөр: чуумпурар, санаарџыыр, күлэр,
хамсанар. Музыка тугу кэпсиирин билээри араас ыйытыктары биэрэр, музыкаль-
най айымньыны умсугуйан туран толору истэр, кэрэхсиир, айымньы хас чаастаа-
џын, ханнык форманан суруллубутун, ханнык композитор суруйбутун билэр, музыка
истиититтэн ылбыт иэиийлэрин кэпсиир, ырытар, сыанабыл биэрэр.

6-7 саастаах оҕо

Россия, Саха сириг, улуус гимнэрин истэр, билэр. Музыкальнай дорҕооннору (квинта иһинэн) арааран истэр: уһун-кылгас, үрдүк-намыһах, түргэн-бытаан дорҕооннору. Айымньы хайысхатын уонна ханнык инструменнар оонньуулары араарар, билэр. Музыка чаастарын билэр: кириин, сүрүн тиэмэтэ, түмүк. Үгкүү музыкатыгар өрүкүйэн, иэйиитин көрдөрөн үөрэр-көтөр, истибит музыкатыгар ис туругун сыһыанын көрдөрөр: чуумпулар, санаарбыыр, күлэр, хамсанар. Музыка тугу кэпсиин билээри, араас ыйытыктары биэрэр. Музыкальнай айымньыны истэр баҕалаах, кэрэхсиир, толору истэр. Улахан киһи көмөтүнэн 4-5 музыка хайысхаларын (жанр) билэр. Музыкальнай айымньыны умсугуйан туран толору истэр, кэрэхсиир, айымньы хас чаастааҕын, ханнык форманан суруллубутун, ханнык композитор суруйбутун билэр, музыка истиититтэн ылбыт иэйиилэрин кэпсиир, ырытар, сыанабыл биэрэр.

МУЗЫКАЛЬНАЯ РЕПЕРТУАР

Кыра бөлөх

1. «Таба» (Олень) саха норуотун ырыата, Эллэй тыллара.
2. «Таба» (Олень) Ф. Корнилова мелодията, Эллэй тыллара.
3. «Куобахчаан» (Зайка) К. Пахомова мелодията, А. Бродников тыллара.
4. «Топ-топ хаамабыт» (Весело шагаем) А. Васильев мелодията, П. Одорусов тыллара.
5. «Эһэ» (Медведь) П. Иванова
6. «Хаар кыырпаҕа» (Снежинка) П. Иванова
7. «Полька» П. Иванова
8. «Табанан айан» (На оленях) П. Иванова
9. «Марш» Г. Комраков
10. «Вальс» Г. Комраков
11. «Оонньуу» (Игра) Г. Комраков
12. «Үөрбүт-көппүт санаа» (Веселое настроение) Г. Комраков
13. «Алдьаммыт чаһы» (Сломанные часы) П. Иванова
14. «Чыычаах» (Птичка) П. Иванова

Орто бөлөх

15. «Чыычаах тэлгэхэтигэр» (На птичьем дворе) К. Герасимов «Сарсыарда» (Утро)
16. «Чоппуускалар марштара» (Марш цыплят)
17. «Кууруссалар хороводтара» (Хоровод куриц)
18. «Хотуурдаах бөтүүк» (Петух с косой)
19. «Куурусса мөбүттэр» (Курица ругается)
20. «Санаарбаабыт кус оҕото» (Грустный утенок)
21. «Аһылыкка» (На корм)
22. «Үгкүү» (Танец)
23. «Оһуохай» (Осуохай)

24. «Эһэ ырыата» (Дедушкина песня) З. Степанов
25. «Матыып» (Напев) Е. Неустроев
26. «Таба, дорообо!» (Здравствуй, олень) Г. Григорян
27. «Таба үгкүүтэ» (Танец оленя) В. Кац
28. «Булчуттар үгкүүлэрэ» (Танец охотников) В. Кац
29. «Оһуохай» (Осуохай) Г. Григорян
30. «Ыалдьыбыт табачаан» (У больного олененка) Г. Григорян
31. «Үтүөрбүт таба» (У выздоравливающего олененка) Г. Григорян
32. «Кэбэ» (Кукушка) Г. Григорян

Улахан бөлөх

33. «Саха Республикатын гимнэ» (Гимн Республики Саха (Якутия) К. Гера симов музыката, С. Тарасов уонна М. Тимофеев тыллара, В. Федоров тылбааһа
34. «Саха үгкүүтэ» (Якутский танец) Г. Григорян
35. «Былыргы туһунан» (Про старину) Г. Григорян
36. «Булчут оҕо кэпсээнэ» (Рассказ маленького охотника) Г. Комраков
37. «Оһуохай» (Осуохай) (скрипка) Г. Григорян
38. «Тайбаҕа» (В тайге) Г. Комраков
39. «Саха оҕолорун марштара» (Марш якутских ребят) Г. Григорян
40. «Алааска куобахтар балеттара» (Балет зайчат на аласе) Г. Григорян
41. «Вальс» В. Ноев
42. «Биһик ырыата» (Колыбельная) М. Жирков
43. «Биһик ырыата» (Колыбельная) К. Герасимов
44. «Табаһыт бырааһынньыга» (Праздник оленевода) Г. Комраков

Оскуолаҕа бэлэмнэнии бөлөх

45. «Саха Республикатын гимнэ» (Гимн Республики Саха (Якутия) К. Герасимов, С. Тарасов уонна М. Тимофеев тыллара., В. Федоров тылбааһа
46. «Сахам сирэ барахсан» (Моя Якутия) Г. Григорян музыката, И. Гоголев тыллара.
47. «Кыайыы марша» (Победный марш) Д. Салиман-Владимиров
48. «Тайба ыллыктарынан» (Таежными тропами) цикл. Н. Берестов. «Тыа» (Лес)
49. «Үрүйэ» (Ручеек)
50. «Куобахчаан» (Зайка)
51. «Тонсоҕой» (Дятел)
52. «Былыттар» (Тучи)
53. «Көрдөөх таммахтар» (Веселая капель)
54. «Оҕо саастан биир күн» (День из детства) цикл. К. Герасимов. «Уһуктуу» (Пробуждение)
55. «Кыыһырсыы» (Ссора)
56. «Мунчаарыы» (Грусть)
57. «Харанга хоско» (Поход в темную комнату)
58. «Холорук» (Вихрь) К. Герасимов
59. «Кыталыктар» (Песнь стерхов) В. Ксенофонтов
60. «Тойук уонна дэгэрэн» (Тойук и дэгэрэн) К. Герасимов
61. «Кыыс Амма» (Красавица Амга) В. Ноев

Топ-топ хаамабыт (Весело шагаем)

П. Одорусов

А. Васильев

Сэргэхтик. Бодро

mf non legato

mf rit..

mp

f

mf

Та - кым - мы - тын та - кы - тан, то - бук - пу - тун то - ку - тан

топ - топ - топ - топ хаа - ма - быт, топ - топ хаа - ма - быт.

Такыммытын такытан,
Тобукпутун токутан
Топ-топ-топ-топ хаамабыт,
Топ-топ хаамабыт.

Туора-маары дайбааммыт,
Илин-кэлин үктээммит
Топ-топ-топ-топ хаамабыт,
Топ-топ хаамабыт.

rit. . . . .

p

8va

8va

8va

8va

Musical score for page 30, featuring piano accompaniment. The score consists of eight systems of two staves each (treble and bass clef). The key signature is three flats (B-flat major/C minor). The first system includes a dynamic marking *f*. The fourth system includes a dynamic marking *sp*. The piece concludes with a double bar line at the end of the eighth system.

Энэ (Медведь)

П. Иванова

Musical score for page 19, titled "Энэ (Медведь)" by П. Иванова. The score consists of seven systems of two staves each (treble and bass clef). The key signature is three flats (B-flat major/C minor). The tempo marking is **Grave**. The first system includes dynamic markings *Ped. ** and *simile*. The piece concludes with a double bar line at the end of the seventh system.

Вальс

Г. Комраков

Allegro moderato

The musical score is written for piano and violin. It consists of six systems of music. The piano part is in the lower register, and the violin part is in the upper register. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'Allegro moderato'. The score includes dynamic markings such as *mf*, *poco*, *cresc.*, and *a*. The score is written in a standard musical notation style with a treble clef for the violin and a bass clef for the piano.

Г. Комраков

Musical score for G. Komrakov's piece. It consists of two systems of piano and treble clefs. The first system features a melody with triplets and a bass line with chords. The second system continues the melody with a dynamic marking of *p*.

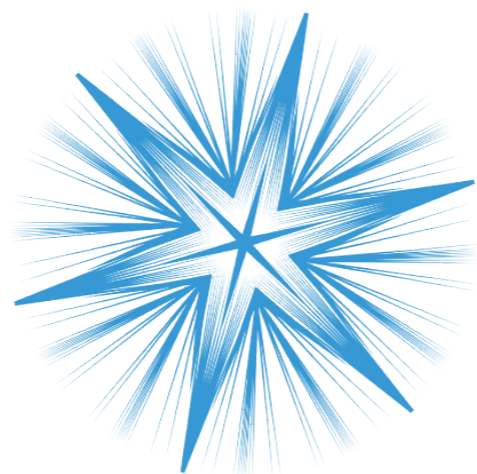
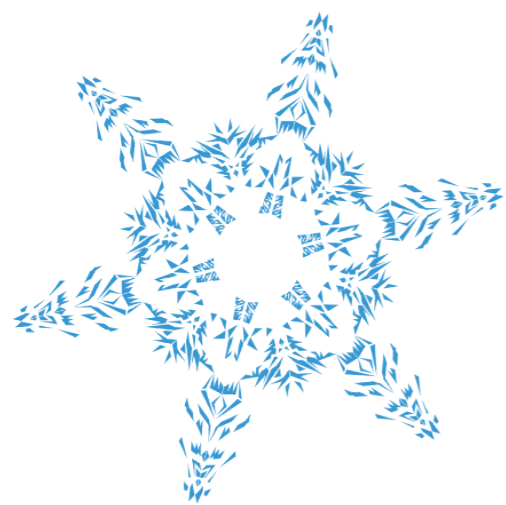

Хаар кыырпаға (Снежинка)

П. Иванова

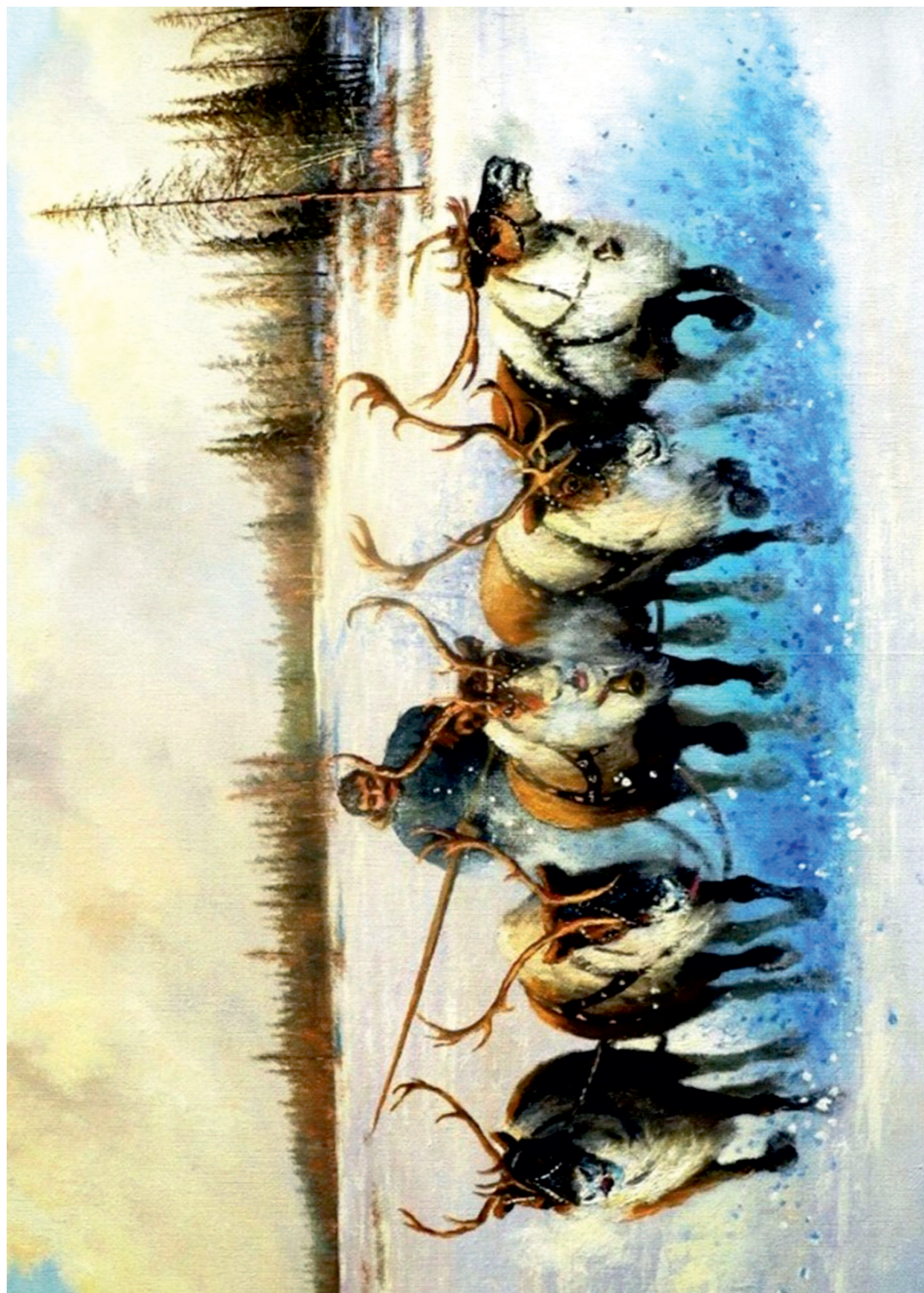
Cantabile

Musical score for P. Ivanova's 'Хаар кыырпаға (Снежинка)'. It is marked **Cantabile** and *non legato*. The score includes piano and treble clefs with various musical notations such as triplets, dynamics (*p*, *ped.*, *legato*), and performance instructions like *simile.* and *8va*.

МАРШ

Г. Комраков

Поляка

П. Иванова

Allegro

The musical score is written for piano in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of five systems of two staves each. The first system is marked *mf* and includes a triplet of eighth notes in the right hand and a four-measure rest in the left hand. The second system is marked *f*. The third system is marked *f* and includes a *dim.* marking at the end. The fourth system is marked *mf*. The fifth system is marked *mp* and ends with a double bar line. The score features various rhythmic patterns, including triplets and four-measure rests, and dynamic markings such as *mf*, *f*, *dim.*, and *mp*.

Табанан айан (На оленях)

П. Иванова

Allegretto

Чоппуускалар марштара (Марш цыплят)

Холкутук (Не спеша. Легко)

Musical score for 'Чоппуускалар марштара (Марш цыплят)'. It consists of two systems of piano accompaniment. The first system is in 2/4 time, marked *mf*. The second system includes first and second endings, marked *rit.* and *p*. The score features various fingerings and articulations.

Кууруссалар хороводтара (Хоровод куриц)

Набыллык (Умеренно)

Musical score for 'Кууруссалар хороводтара (Хоровод куриц)'. It consists of three systems of piano accompaniment. The first system is in 3/4 time, marked *mp*. The second system includes first and second endings, marked *mf*. The third system continues the piece. The score features various fingerings and articulations.

Үөрбүт-көппүт санаа (Веселое настроение)

Г. Комраков

Musical score for 'Үөрбүт-көппүт санаа (Веселое настроение)'. It consists of three systems of piano accompaniment. The first system is in 2/4 time, marked *Allegro* and *f*. The second system includes first and second endings, marked *rit.* and *p*. The third system continues the piece. The score features various fingerings and articulations.

The first system of the piano accompaniment consists of six systems of two staves each. The right hand (treble clef) features a melodic line with various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often beamed together. The left hand (bass clef) provides a steady accompaniment with a consistent eighth-note or sixteenth-note pattern. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4.

**«Чыычаах тэлгэһэтигэр» (На птичьем дворе)
Сарсыярда (Утро)**

К. Герасимов

Тигтэйбэжкэ (Умеренно)

The second system of the piece includes a vocal line and piano accompaniment. The vocal line is written in a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). It features a melodic line with various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often beamed together. The piano accompaniment consists of two staves (treble and bass clef). The right hand (treble clef) features a melodic line with various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, often beamed together. The left hand (bass clef) provides a steady accompaniment with a consistent eighth-note or sixteenth-note pattern. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. Dynamics include *mp*, *mf*, and *p*. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above or below notes.

«Булчуттар үнкүүлэрэ» (Танец охотников) В. Кац

Булчуттар үнкүүлэрэ былыргы киһини булка бэлэмниир сыаллаах толоруллалларын туһунан оҕолору кытта кэпсэтэбит. Бэйэтин туһугар ол тэриллилээх эрчилли буолара, киһини күүстээх-уохтаах, түргэн, тулуурдаах буоларга уһуйара. Быраабыла быһыытын, ити үнкүүлэри булт буоларын сағана толороллоро. Үнкүү сүрүн ойуутун – эргиир хаамыыны сүөһү, күн уонна ый хамсаныларын бэйэтин курдук ылыныахха сөп. Ойууга үнкүү хамсааһыннара хайыһарынан, акробатическай хамсаныларынан чорботон, чуолкайдык толоруллаллара.

«Оһуохай» (Осуохай) Г. Григорян

Оһуохай – саха үгэс буолбут үнкүүтэ. Үнкүү кэмигэр үнкүүһүттэр бэйэ-бэйэлэрин илиилэриттэн ылан, аргый аҕай хааман налыяллар. Үнкүү тэтимэ уларыа сылдьар, ытааччы оһуохайдыт ырыатынан салайтаран, хос ырыа кэмигэр түргэтиир. Ытааччы-оһуохайдыт ырыаны толорор уонна оһуохай тэтимин наардыыр эбээһинэстээх.

М.С.: Оҕолор, арай биһиги айылҕа күнүгэр тахсан саха национальнай бырааһынныга «Ыһах» буолар миэстэтигэр кэлбиппит. Биһиги тулабытыгар кэрэ мастер, күөх от, көтөрдөр ырыаларын истэбит, чаһылхай күн суостаахтык тыгар, туланы барытын сырдатар. Биһиги ыраас айылҕа салгынын түөспүтүгэр иҕэрийэбит уонна оһуохайы үнкүүлүүргэ бэлэммит.

«Ыалдыбыт табачаан» (У больного олененка), «Үтүөрбүт таба» (У выздоравливающего олененка) Г. Григорян

Икки араас характердаах айымныны иһитиннэрэбит, пьесалар характердара хайдаһый, туох атыннаахтарын, оҕолор тоҕо оннук саныылларын ыйытабыт.

«Кэҕэ» (Кукушка) Г. Григорян

Тыаҕа кимнээх ололорун туһунан оҕолору кытта кэпсэтэбит. Айымныны иһитиннэрэбит (толоруу), ол кэнниттэн тыаҕа биһиги кими көрсүбүһүтүн, тоҕо оннук толкуйдууларын туоһулаһабыт.

Бу айымныны 3-4 дырык устата үөрэтэбит.

A multi-measure piano score for the piece «Булчуттар үнкүүлэрэ». The score is written for piano and consists of 12 measures across six systems. The first system includes a 'cresc.' marking. The second system includes a 'f' marking. The score features various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. The key signature has one sharp (F#).

А. Чикачёв «Полёт», холст, масло, 2010 с.

Хартына ааптар көнүллээх туһаныллар.

Чикачев Андрей Васильевич — живописец, Россия худуобунньуктарын Союууһун чилиэнэ

«Куурусса мөбүттэр» (Курица ругается)

М.С.: Чоппуускалар билиэн-көрүөн бабарар оҕолор курдуктар, соробор истигэнэ суох буолаллар, оччоҕо куурусса-ийэлэрэ кинилэри мөбүөн сөп, оннооҕор тонсуйуон да син.

«Санаарҕабыт кус оҕото» (Грустный утенок)

М.С.: Андерсен «Куһаҕан кусчаан» остуоруйатыгар курдук кырачаан кус оҕото алҕаска кууруссалар быыстарыгар мунар. Кус оҕото хомойон ытыыр (музыканы истии).

«Аһылыкка» (На корм)

М.С.: Ийэ-куурусса оҕолорун ынгырар. Чоппуускалар араас муннуктартан сүүрэн кэлэллэр, бастаан хас биирдиилэрэ бэйэтин бурдугун туорааҕын тонсуйар, онтон бары тыастаахтык уонна үөрэ-көтө эбиэттэрин салҕыыллар.(музыканы истии).

«Үнкүү» (Танец)

Оҕолорго айымныны болҕомтолоохтук истэллэригэр сорудахтыыбыт, онтон бу пьесаҕа ханнык настроениены (киһи ис туругун) истибиттэрин кэпсииллэригэр көрдөһөбүт.

«Оһуохай» (Осуохай)

Чыычаах тэлгэхэтин олохтоохторо кынаттарыттан сиэттиһэн баран, улахан хороход тэрийэллэр уонна ыллыыллар. Саха үнкүүтэ «Оһуохай» сабаланар. Ырыаны саамай чуор куоластаах бөтүүк сагалыыр. Онтон бары тэнгэ кини матыыбын хатылыыллар. Бастаан чуумпутук ыллыыллар уонна санга матыып ылланнаҕын айы ыллыыллара улаатан иһэр, биир бөтүүк үөрүүтүн-көтүүтүн тулуйбакка, улаханнык «Ку-ка-ре-ку» диэн хаһытыыр.

«Эһээ ырыата» (Дедушкина песня) З. Степанов

Пьесаны иһитиннэрэбит. Музыка характерын быһаарабыт, бастакы идэтибит композитор Захар Константинович Степанов туһунан кэпсибит.

«Матыып» (Напев) Е. Неустроев

Композитор туһунан кэпсибит. Пьесаны истэн баран, пьеса характерын туһунан кэпсэтэбит, пьесаны истэ олонор туох санааҕа киирбиттэрин ыйытабыт.

«Таба, дорообо!» (Здравствуй, олень!) Г. Григорян

Композитор туһунан кэпсибит. Оҕолору кытта доҕордоһуу туһунан кэпсэтэбит уонна доҕор быһыытынан дьонтон ураты кыллалар эмиэ буолуохтарын сөп диэн түмүккэ кэлэбит.

«Таба үнкүүтэ» (Танец оленя) В. Кац

Композитор туһунан кэпсибит. Пьесаны иһитиннэрэн баран музыка характерын ырытабыт.

ОРТО БӨЛӨХ

4-5 саастаах оҕолор

«Чыычаах тэлгэһэтигэр» (На птичьем дворе) К. Герасимов.
Композитор туһунан кэпсиит.

«Сарсыарда» (Утро)

М.С.: Оҕолор, эһиги дэриэбинэҕэ олоҕор буоллаххытына эбэтэр дэриэбинэҕэ эбээ-лээх эһээбитигэр сынньана бара сылдыбыт буоллаххытына, онно торбостору, ынах-тары, аттары уонна, биллэн турар, араас өгнөөх бөтүүктэри уонна элбэх чоппууска-ах кууруссалары көрбүккүт буолуо. Бүгүн биһиги «Чыычаах тэлгэһэтигэр» диэн музы-кальнай хомуурунньугу кытта билсиэхпит. Ол хомуурунньук тоҕус пьесалаах, кинилэр бары эһиэхэ чыычаах тэлгэһэтин олохтоохторо хайдах олоҕоллорун кэпсиэхтэрэ. Бү-гүн биһиги бастакы пьесаны истиэхпит, кини «Сарсыарда» диэн ааттаах айымньы.

М.С.: Сарсыарда эрдэ, күн өссө тахса илик. Чуумпуну иһиллээн! Кууруссалар бэйэлэрин төбөлөрүн кынаттарын анныгар кистээбиттэр. Дьэ, онтон күн тахсан халлааны барытын, тииттэри сырдатта – сарсыарда буолла (айымньыны толоруу).

«Чоппуускалар маршара» (Марш цыплят)

М.С.: Чоппуускалар сымьыттан саҥа табыстылар, ол иһин кинилэр тэнгэ суох марштаан хаамаллар. Ол да буоллар, кинилэр тохтообокко отунан хаамаллар, ийэлэрин көрдүүлэр. Чоппуускалар өссө да элбэҕи билбэттэр, кинилэр суолла-рыгар үрүмэччини эбэтэр чиэрбэни көрсөннөр соһуйдулар, уолуйдулар, хаамыла-ра буккулунна. Ол эрэри, биир хорсун уонна булугас өйдөөх чоппууска куттамма-ка чиэрбэни тумсунан тонсуйар! Музыканы истэ олоҕор, чоппуускалар хаамыллара буккуллар кэмин быһаарын, өссө чоппууска чиэрбэни тонсуйбут түгэнин булун диэн оҕолорго соруудахтыыбыт (айымньыны толоруу).

«Кууруссалар хороводтара» (Хоровод куриц)

М.С.: Уһун кыһын кэнниттэн кэтэһиилээх сайын кэлэр, маанытык тангыбыт куу-руссалар олбуорга тахсыбыттар. Бастакы куурусса кынаттарынан сапсынан баран, үнкүүлээн барда. Кини кэнниттэн иккис куурусса кынаттын көтөхтө уонна бастакы кууруссаны батыста. Онтон кинилэр иккиэн наһыллык атахтарыгар иэбэннээн баран тонхох гыннылар. Иккис, үһүс, төрдүс пааралар эмиэ кынаттарынан сапсыннылар, дьингнээх хоровод буолла (айымньыны толоруу).

«Хотуурдаах бөтүүк» (Петух с косою)

М.С.: Сайын. Куйаас күн. Бөтүүк тэтимнээхтик уонна тэнник от охсор. Арай хал-лаанга харанга этингнээх былыт табыста. Бөтүүк ыксаата: этингнээх ардах түһүөр диэри кини отун охсон бүтэриэхтээх! Дьэ, бүтэрэн баран, үлэтин кыайбытын туһу-нан биллэрээри хаһытыыр! Ханна эрэ ыраахтан киниэхэ атын ыал бөтүүгэ эп-пизттиир – биһиги бөтүүкпүт абарар... (айымньыны толоруу).

Оонньуу (Игра)

Г. Комраков

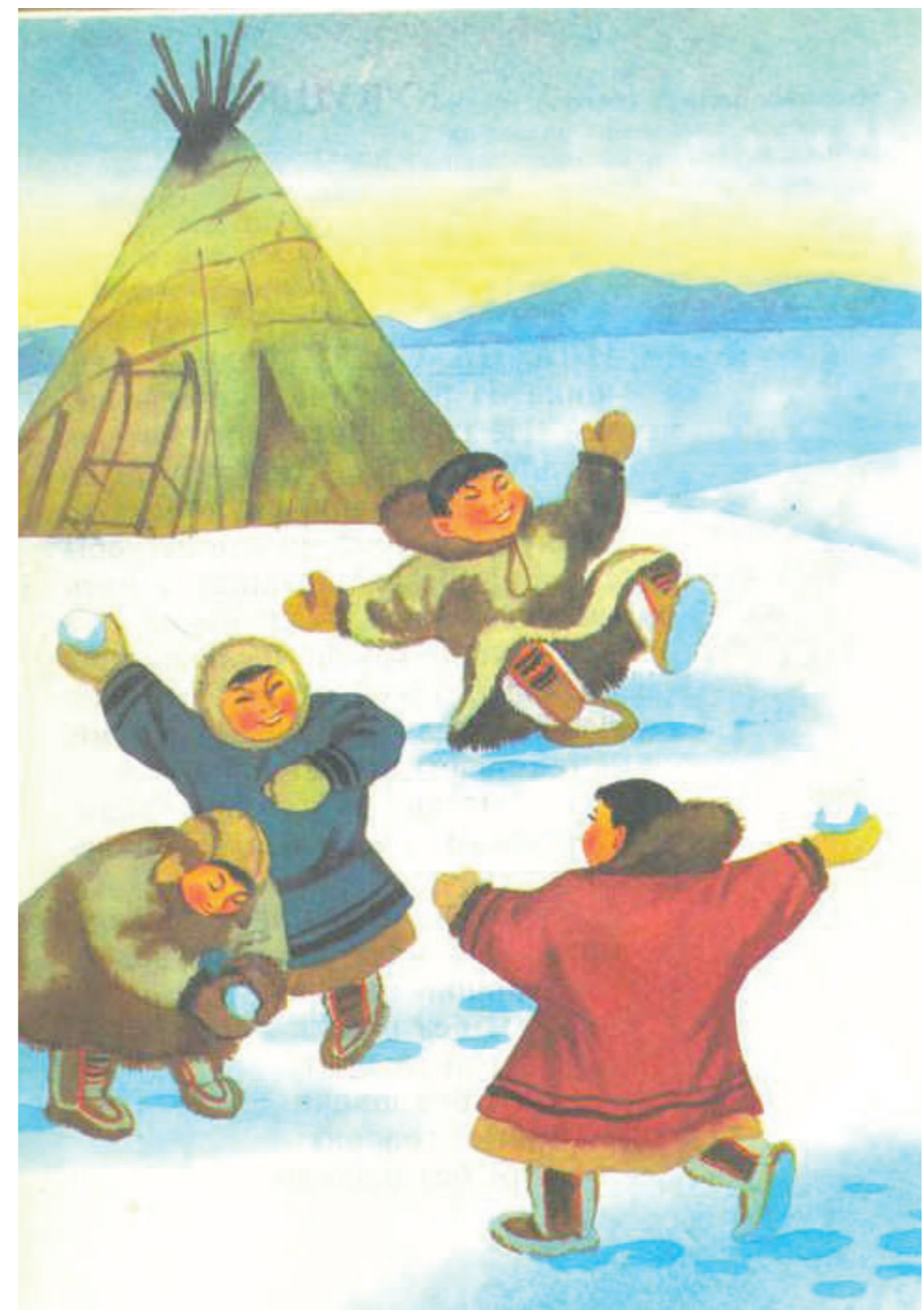
Musical score for page 38, featuring piano accompaniment for the first system of the piece 'Чыгычаах (Птичка)'. The score consists of five systems of piano accompaniment, each with a treble and bass clef. The first system begins with a forte (f) dynamic marking. The music is in 2/4 time and features a mix of chords and melodic lines.

Чыгычаах (Птичка)

П. Иванова

Allegretto

Musical score for page 43, featuring the vocal line and piano accompaniment for the second system of the piece 'Чыгычаах (Птичка)'. The tempo is marked 'Allegretto'. The score consists of seven systems, each with a vocal line and piano accompaniment. The piano part includes dynamic markings such as '(ped. *)' and '(8)'. The vocal line features various ornaments, including trills (tr) and grace notes. The piece concludes with a fermata on the final note.

А. Гусаров ненец норуотун остуоруйатыгар иллюстрацията, 1991 с.

Алдаммыт чаһы (Сломанные часы)

П. Иванова

Andante ma non troppo.

The first system on page 40 consists of two systems of piano accompaniment and one system of vocal melody. The piano part begins with a *mp* dynamic and features a triplet of eighth notes in the right hand and a sustained bass line in the left hand. The vocal line starts with a melodic phrase in the treble clef. The second system continues the piano accompaniment with a *pp* dynamic and includes a triplet of eighth notes in the right hand. The vocal line continues with a similar melodic pattern. The third system is marked *poco a poco accelerando* and features a more active piano accompaniment with sixteenth-note patterns in the right hand. The vocal line continues with a melodic phrase. The fourth system is marked *vivo* and features a fast piano accompaniment with sixteenth-note patterns in the right hand. The vocal line continues with a melodic phrase.

The second system on page 41 consists of two systems of piano accompaniment and one system of vocal melody. The piano part begins with a *mf* dynamic and features a triplet of eighth notes in the right hand and a sustained bass line in the left hand. The vocal line starts with a melodic phrase in the treble clef. The second system continues the piano accompaniment with a *poco a poco cresc.* dynamic and includes a triplet of eighth notes in the right hand. The vocal line continues with a similar melodic pattern. The third system is marked *f* and features a more active piano accompaniment with sixteenth-note patterns in the right hand. The vocal line continues with a melodic phrase. The fourth system is marked *poco a poco dim.* and features a piano accompaniment with sixteenth-note patterns in the right hand. The vocal line continues with a melodic phrase. The fifth system is marked *rit...* and features a piano accompaniment with sixteenth-note patterns in the right hand. The vocal line continues with a melodic phrase. The sixth system is marked *tempo I* and features a piano accompaniment with sixteenth-note patterns in the right hand. The vocal line continues with a melodic phrase.

Таба үнүүтэ (Танец оленя)

В. Кац

Allegro moderato
p
(p) leggiero
mf
poco cresc.
f
dim.
p
ff

rit.

Хотуурдаах бөгүүк (Петух с косой)

Холкутук. Эрчимнээхтик (Не очень скоро. Энергично)

f
p
cresc.
f
mf più mosso

Куурасса мөбүттэр (Курица ругается)

Түргэн собустук (Скоро)

The musical score is written for piano in 2/4 time. It consists of five systems of staves. The first system begins with a forte (*f*) dynamic and includes fingering numbers 4, 3, 1, 2, 1. The second system includes fingering numbers 4, 3, 1, 2. The third system includes fingering numbers 3, 2, 4, 3, 2, 3. The fourth system includes fingering numbers 3, 4, 2, 3. The fifth system includes a fortissimo (*sf*) dynamic marking. The score features various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests.

Tempo I

The score on page 62 consists of six systems of music. The first system includes a piano part with a triplet of eighth notes (fingerings 4, 3, 2, 1) and a violin part with a *rit.* marking and a *f* dynamic. The second system features a first ending (1.) and a second ending (2.) in the violin part, with a *f* dynamic. The third system shows a violin part with a *f* dynamic and fingerings 5, 4. The fourth system continues the violin part with a *f* dynamic and fingerings 2, 3. The fifth system shows a violin part with a *ff* dynamic and fingerings 1, 2. The sixth system concludes with a *ff* dynamic and fingerings 1, 2.

Санаарџаабыт куc оџото (Грустный утенок)

Бытаан соџустук (Медленно)

The score on page 51 consists of two systems of music. The first system includes a piano part with a *mp* dynamic and fingerings 4, 2, 5, 3, and a violin part with fingerings 2, 1. The second system features a first ending (1.) and a second ending (2.) in the violin part, with fingerings 2, 1.

Аһатыы (На корм)

Түргэнник (Быстро)

The score on page 51 consists of two systems of music. The first system includes a piano part with a *f* dynamic and fingerings 5, 2, and a violin part with fingerings 1, 4, 4. The second system continues the violin part with fingerings 5, 2, 3, 2.

First system of musical notation on page 52, featuring a treble and bass staff with various notes and fingerings.

Second system of musical notation on page 52, including slurs and dynamic markings.

Third system of musical notation on page 52, featuring a forte (*ff*) dynamic marking.

Fourth system of musical notation on page 52, showing complex chordal structures and fingerings.

Таба, доробо! (Здравствуй, олень)

Г. Григорян

Радостно. Приветливо. Не затягивая

First system of musical notation on page 61, starting with a forte (*f*) dynamic marking.

Second system of musical notation on page 61, including a forte (*f*) dynamic marking.

Third system of musical notation on page 61, featuring first and second endings and a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking.

Fourth system of musical notation on page 61, showing complex rhythmic patterns.

Fifth system of musical notation on page 61, including slurs and dynamic markings.

И. Корякин «Ырыа», холст, масло, 2010 с.

Хартына аштар көгүмээх туһаныллар

Корякин Иннокентий Иннокентьевич - живописец,

Россия хуоһунньуктарыын Сойууһун чилиэнэ, Саха Республикаатын культууратын туйгуна

The musical score is written for piano and consists of five systems of staves. The first system includes fingerings (4, 2, 3, 1, 3, 1, 2, 4, 3, 1, 5, 4, 2, 2, 1) and a dynamic marking of *f*. The second system includes fingerings (5, 2, 3, 4, 1, 2) and a dynamic marking of *f*. The third system includes fingerings (1, 2, 3, 4, 1) and a dynamic marking of *f*. The fourth system includes a dynamic marking of *mp* and a fingering of 5. The fifth system includes a dynamic marking of *mp* and a fingering of 1. The score is in a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature.

Үнжүү (Танец)

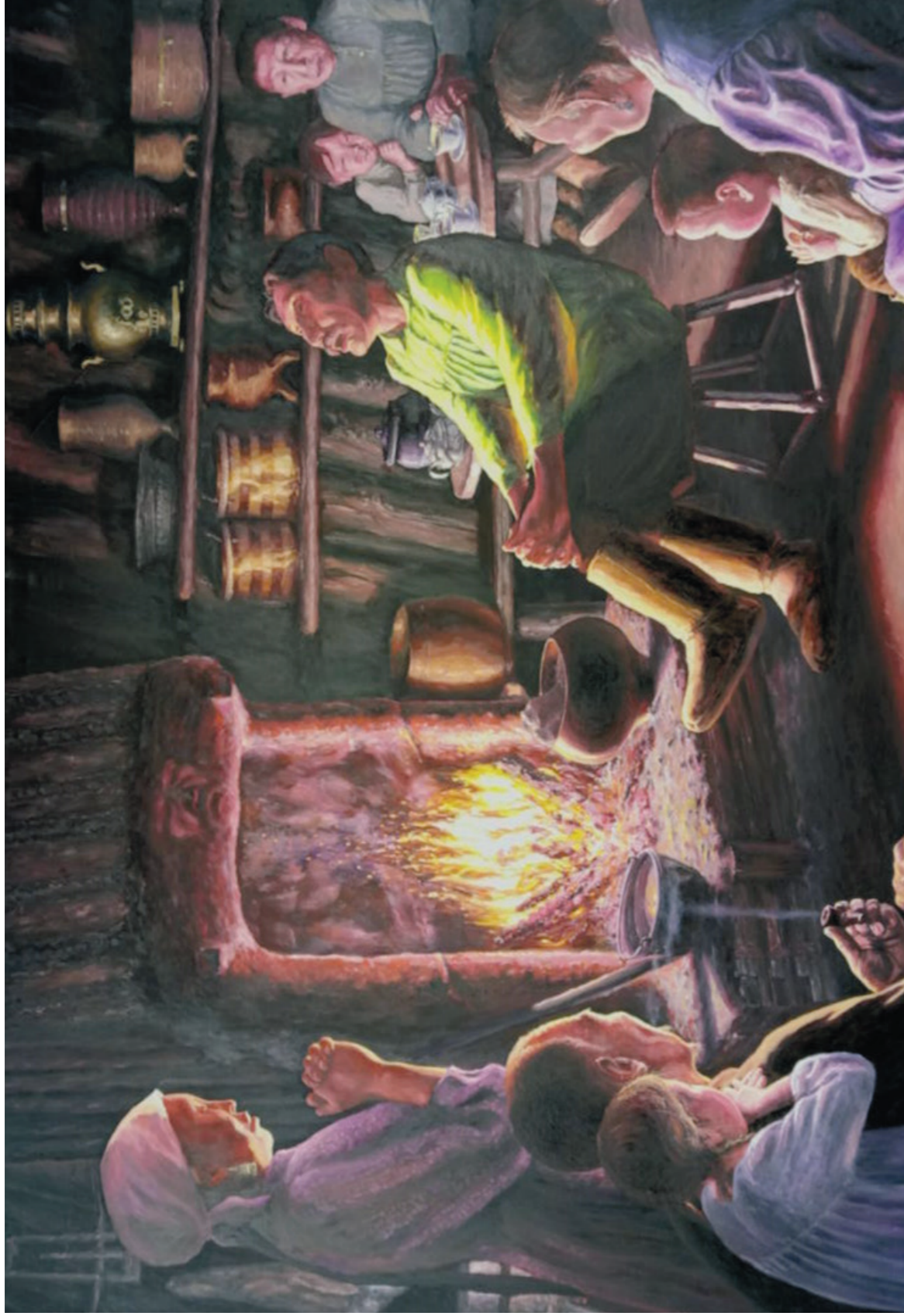
Тэгимнээхтик (Подвижно)

Piano score for 'Үнжүү (Танец)'. The piece is in 2/4 time, key of D major, and marked 'Тэгимнээхтик (Подвижно)'. It consists of six systems of music. The first system starts with a *mf* dynamic. The second system continues with *mf*. The third system features a *f* dynamic. The fourth system reaches a *ff* dynamic. The fifth system returns to *mf*. The sixth system concludes the piece with a final cadence. Fingerings and articulation marks are clearly indicated throughout the score.

Напев

Е. Неустроев

Piano score for 'Напев'. The piece is in 2/4 time, key of D major, and marked 'Спокойно'. It consists of three systems of music. The first system starts with a *p* dynamic. The second system features a *mp* dynamic. The third system returns to a *p* dynamic. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and fingerings.

Н.Рязанской «Олонхоһут», холст, масло, 2010 с.
Хартына ааптар көнүллээх туһаныллар.

Рязанский Николай Николаевич - самодельный художник, Россия уонна Саха Республикатын
худуһунньуктарын айар Сойуустарын чилиэнэ

Оһуохай (Осуохай)

Оһуохай тэтиминэн (В темпе осуохая)

mf

The musical score is written for piano in G major (one sharp) and 6/8 time. It consists of 24 measures. The melody is in the right hand, and the accompaniment is in the left hand. The piece is marked *mf* (mezzo-forte). The tempo is indicated as 'В темпе осуохая'. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and fingerings (1-5) for both hands. The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 6/8. The piece concludes with a final cadence in the right hand.

This system contains six staves of piano music. The first two staves are marked with a forte (*f*) dynamic. The third staff includes a ritardando (*rit.*) marking, followed by fortissimo (*ff*) and mezzo-forte (*mf a tempo*) dynamics. The music is characterized by dense chordal structures with intricate fingerings indicated by numbers 1-5 above the notes.

Энээ ырыата (Дедушкина песня)

З. Степанов

This system contains five staves of vocal music. The first staff is marked with the instruction "Не спеша" (Do not hurry). The music is written in a simple, folk-like style with a clear melody line and a supporting bass line. The score includes first and second endings, marked with "1." and "2." above the notes.

«Алааска куобахтар балеттара» (Балет зайчат на аласе) Г. Григорян

Балет, алаас туһунан кэпсэтэбит. Айымньыны истэн баран алааска ооньуу сылдыр куобахтар тустарынан кэпсээн айарга соруудахтыбыт. Бу айымньыны 3-4 дырык устата үөрэтэбит.

«Вальс» В. Ноев

Оболордуун вальс туһунан ахтабыт. Айымньыны иһитиннэрэбит, мелодист В. Ноев туһунан бэсиэдэ ытабыт.

«Биһик ырыата» (Колыбельная) М. Жирков

«Биһик ырыата» (Колыбельная) К. Герасимов

Оболордуун биһик ырыата диэн тугун ырытабыт. Ийэбит аттыбытыгар баар буоллабына, ийэбит истин ырыатын иһиттэхпитинэ санаабыт холку буолар.

«Табаһыт бырааһынныгы» (Праздник оленевода) Г. Комраков

«Сааһы көрсүү» табаһыттар бырааһынныктарын туһунан кэпсэтиини салгыыбыт. Бырааһынныгы күн түүнү кытта тэннээр, кыһын сымныыр кэмгэр ыталлара. Былыр дылы ити күнтэн сағалыыллара, айылға уһуктара, саңатыгар түһэрэ.

Табаһыттар күннэрэ – олохтоох национальнай бырааһынныктартан саамай былыргы бырааһыннык буолар. Хас да үйэ тухары бары сөбүлээн сылдыр сирдэригэр туундара олохтоохторо мусталлара. Олохтоох норуот манна мустан ирэ-хоро кэпсэтэн, аты-тугуу тэрийэн, күүһүн-күдэбин көрдөрөн аһара. Бырааһыннык культурнай чааһыгар бастын табаһыттары наһараадалааһын уонна чиэстээһин кириэр, ону таһынан дыахтар, оҕо таһаһын, эр дьоннор курдарын, бастын таба көлүүрүн күрэхтэрэ буолаллар.

Бырааһыннык спортивной чааһыгар манник көрүгүнэр кириэллэр: аркааны бырааһы; наартаны нөнгүө ыстаныы, мас тардыһыта, национальнай тустуу, хайыһарынан сүүрүү, табанан, снегоходунан айан. Бу сүрдээх бэһиэлэй, сырдык уонна дыһыннээх сааскы бырааһыннык.

А. Гусаров ненец норуотун остуруйагыгар иллюстрацияга, 1991 с.

УЛАХАН БӨЛӨХ

5-6 саастаах оҕолор

«Саха Республикатын гимнэ» (Гимн Республики Саха (Якутия))
К. Герасимов музыката, С. Тарасов уонна М. Тимофеев тыллара, В. Федоров тылбааһа.
Саха Республикатын сүрүн символларын кытта билсиһии – герб, былаах, гимн. Хас биирдии аан дойду норуотугар гимн суолтатын туһунан кэпсэтэбит.

«Саха үнкүүтэ» (Якутский танец) Г. Григорян.

Композитор туһунан кэпсибит. Айымньыны иһитиннэрэн баран, бу музыканы истэ олорон ыллыахха син дуу, үнкүүлүөххэ син дуу диэн ыйытабыт. Саха норуотун үнкүүтэ «Оһуохай» туһунан бэсиэдэ онгоробут. Композитор бэйэтэ бу айымньыны «хаамы үнкүү» диэн сыаналаабытын туһунан кэпсибит.

«Былыргы туһунан» (Про старину) Г. Григорян

Пьеса ураты дорҕооннорун, мелодикатыгар кылыһахтар туттуллубуттарын болҕомтобутугар уураммыт бэлиэтии истэбит. Музыкальной айымньы ис хоһоонун өйбүтүгэр ойуулаан көрөбүт.

«Булчут оҕо кэпсээнэ» (Рассказ маленького охотника) Г. Комраков

Композитор Г. Комраков туһунан кэпсибит. Музыкальной айымньыны иһитиннэрэбит, бэсиэдэ ытытабыт, кыра булчут диэн кимин, пьеса хас чаастаабын, хас биирдии чааска композитор тугу ойуулаабытын ырытабыт.

«Оһуохай» (Осуохай) (скрипка) Г. Григорян

Оһуохай саха норуотугар үгэскэ кубулуйбут сиэрин-туомун суолтатын оҕолорго өйдөтөбүт. Симфонической оркестр инструменнарын ааттаан диэн соруудах биэрэбит. Скрипка толоруутугар оһуохайы иһитиннэрэбит.

«Тайҕаҕа» (В тайге) Г. Комраков.

Айымньыны иһитиннэрэбит, оҕолору кытта музыка ойуулуур күүһүн туһунан кэпсэтэбит.

«Саха оҕолорун марштара» (Марш якутских ребят) Г. Григорян

М.С.: Музыканы истин уонна таайын, тугу билигин оонньуурбун – ырыаны эбэтэр маршы? (толоруу).

Оҕолор: Марш эрэри, ортоку чааһа марш буолбатах.

М.С.: Сөп, оннук. Пьеса аата «Саха оҕолорун марштара» диэн, бу айымньыны саха композитора Грант Арамович Григорян (композитор портретын көрдөрөр). Кини биһиэхэ күннээх Армянттан кэлбитэ.

М.С.: Эһиги сөпкө иһиттигит, бу марш эрэри, кытыы эрэ чаастара (1-2 чаастарын быһа тардан оонньуур), онтон ортоку чааһа ырыа жанрынан суруллубут. Композитор «Көлүкэчээн» диэн норуот ырыатын туһаммыт (пьеса ортоку чааһын толоруу).

Бу айымньыны 3-4 дьарык устата үөрэтэбит.

Булчуттар үнкүүлэрэ (Танец охотников)

В. Кац

Энергично, в умеренном темпе

The musical score is written for piano in 4/4 time, with a key signature of two sharps (D major). It consists of five systems of two staves each. The first system starts with a forte (*f*) dynamic and a *marcato* marking. The second system includes a *simile.* marking. The third system features a *cresc.* marking. The fourth system includes an *8va* marking and a fortissimo (*ff*) dynamic. The fifth system ends with a *sf* marking. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

1. 2.

p *rit.* *f*

mf *f* *dim.* *dim.*

rit. *p*

b b

Musical score for piano and voice. The score is written in G major (one flat) and 4/4 time. It consists of six systems of music. The first system includes first and second endings. Dynamics include piano (*p*), mezzo-forte (*mf*), forte (*f*), and piano (*p*). Performance directions include *rit.* (ritardando) and *dim.* (diminuendo). The score ends with a double bar line.

Кэҕэ (Кукушка)

Г. Григорян

Умеренно оживленно, четко

Musical score for 'Кэҕэ (Кукушка)' in 2/4 time, G major. The score consists of five systems of piano accompaniment. The first system starts with a piano (*p*) dynamic. The second system features a forte (*f*) dynamic and ends with a *dim.* marking. The third system includes a *p mf* dynamic marking. The fourth system is marked 'A tempo' and includes *dim. rit.* and *f* markings. The fifth system starts with a piano (*p (sub.)*) dynamic and ends with a forte (*f*) dynamic.

Оһуохай (Осуохай)

(Подражая якутскому осуохаю)

Г. Григорян

Не торопись. Строго, мужественно

Musical score for 'Оһуохай (Осуохай)' in 3/4 time, G major. The score consists of five systems of piano accompaniment. The first system includes the instruction '(запевала)' and '(все)'. Dynamics include *mf*, *f*, and *mf*. The second system features a forte (*f*) dynamic and a *mf* dynamic. The third system includes a forte (*f*) dynamic and a *mf* dynamic. The fourth system features a *mf* dynamic and a forte (*f*) dynamic. The fifth system includes a forte (*f*) dynamic and a *mf* dynamic.

dim.

p

cresc. mf

f mf f

dim.

p

cresc. mf

f mf f

Утүөрбүт таба (У выздоравливающего олененка)

Г. Григорян

Оживленно-Весело

74

Ыалдыбыт табачаан (У больного олененка)

Г. Григорян

Не торопись. Жалобно

First system of musical notation on page 72, featuring a treble and bass clef with a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking.

Second system of musical notation on page 72.

Third system of musical notation on page 72, including a crescendo (*cresc.*) marking.

Fourth system of musical notation on page 72, including forte (*f*) and diminuendo (*dim.*) markings.

Fifth system of musical notation on page 72, including piano (*p*) marking.

First system of musical notation on page 73, featuring a treble and bass clef with various fingerings.

Second system of musical notation on page 73, including forte (*f*), diminuendo (*dim.*), and mezzo-forte (*mf*) markings.

Third system of musical notation on page 73, including diminuendo (*dim.*) and piano (*p*) markings.

Саха Республикатын өрөгөйүн ырыата (Гимн Республики Саха (Якутия))

С. Тарасов, М. Тимофеев тыллара
В. Федоров тылбаана

К. Герасимов музыката

Үөрүүлээхтик unis. **f** 1 (♩ = 92)

Хор

1. Са - хам си - рэ дьол - лоох тус - ку -
2. Үл - лэр үөс - тээх Ө - лүө - нэ - Э -
3. Аас - пыт кэм - мит ай - хал - лаах суо -

Ф-но *f* *mf non legato*

2

га са - нар - ҕа - лыы ы - ны - ра ыл - лыыр. И - лин - тэн
бэ өл - бөг - мэ - нэ у - гут - туур уу - лаах. Эл - бэх о -
ла ар - чы - лыыр аар ал - гы - нын биэр - дэ. Са - ха - быт

ар - ҕаа ол кус - ту - га ал - маас таас кур - дук сан - даа - ра сыр -
мук - ка эр - чим э - бэр, и - ли - э - йэ - ни о - лох - туур уох -
си - рэ дьо - хун, дуо - лан сай - дыы аар - ты - гар түө - рэ - бэ түс -

Саха оҕолорун марштара (Марш якутских ребят)

Г. Григорян

В темпе марша

2

3

C. A. дыр. Бар - ба бы - йан наах Са - хам дой - ду - та мо - дун Рос - таах. тэ.

T. Б.

C. A. си - я кин тут - туу - та, өр - көн ө - рө - гөй то - йу - гун туой -

T. Б.

C. A. дун, үү - нэр үү - йэ - бэ үр - дүү ту - руох - тун! 2.Үл - // 3.Аас - //

T. Б.

1.2.

Trio Несколько напевно

mf

3

3. *rit.*

C. A. дүү ту - руох - тун!

T. B. *rit.*

rit.

Сахам сирэ дьоллоох тускуга
Саһарбалы ыгыра ыллыыр.
Илнтэн арбаа ол кустуга
Алмаас таас курдук сандаара сырдыыр.

Хос ырыата:

Барба быйаннаах Сахам дойдута
Модун Россия киэн туттууга;
Өркөн өрөгөй тойугун туойдун,
Үүнэр үйэбэ үрдүү туруохтун.

Үллэр үөстээх Өлүөнэ - Эбэ
Өлбөт-мэнэ угуттуур уулаах.
Элбэх омукка эрчим эбэр,
Или - эйэни олохтуур уохтаах.

Хос ырыата.

Ааспыт кэммит айхаллаах суола
Арчылыыр аар алгыһын биэрдэ.
Сахабыт сирэ дьонун, дуолан
Сайды аартыгар түөрүбэ түстэ.

Хос ырыата.

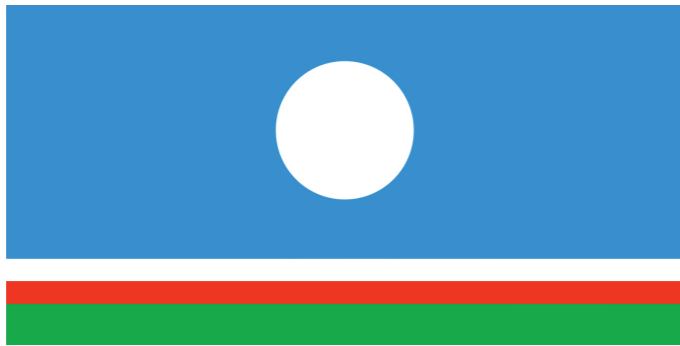
Саха Республикатын символлара

Саха Республикатын гербэтэ 1992 сыл ахсынны 26 күнүгэр Саха Республикатын сокуонун бигэргэтиллибитэ

Ааптардар - худуоһунньуктар Осипов А.Н., Парников В.С., Игнатъев В.Н., Потапов И.А.

1992 сыл алтынны 14 күнүгэр «Саха Республикатын былаағын туһунан» сокуон ылыллыбыта

Ааптардар - худуоһунньуктар Слепцова Л.Д., Старостин М.Г., Захарова А.П.

Тайҕаҕа (В тайге)

Г. Комраков

Largo

И. Корякин «Булчутгар» (Аба уолунаан) холст, масло, 2011 с.
 Хартына ааггар көнүллээх туһаныллар.
Корякин Иннокентий Иннокетьевич - худуоһунньук - живописец, Россия худуоһунньуктарын Сойууһун чилиэнэ, Саха Республикатын культуратын туйгуна

Саха үҥкүүтэ (Якутский танец)

Г. Григорян

mf

Musical score for page 86, featuring piano and violin parts. The piano part consists of two staves in bass clef, and the violin part consists of two staves in treble clef. The key signature is one sharp (F#). The score includes various dynamics and articulations:

- Piano Part:**
  - Staff 1: *f* (forte)
  - Staff 2: *sp* (pizzicato) and *cresc.* (crescendo)
- Violin Part:**
  - Staff 3: *f* (forte)
  - Staff 4: *mf* (mezzo-forte)
  - Staff 5: *f* (forte)
  - Staff 6: *dim.* (diminuendo) and *p* (piano)

The score concludes with a double bar line and repeat dots.

Musical score for page 91, featuring piano and violin parts. The piano part consists of two staves in bass clef, and the violin part consists of two staves in treble clef. The key signature is one sharp (F#). The score includes various dynamics and articulations:

- Piano Part:**
  - Staff 1: *p* (piano) and *mf* (mezzo-forte)
  - Staff 2: *Fine*
- Violin Part:**
  - Staff 3: *f* (forte)
  - Staff 4: *f* (forte)
  - Staff 5: *f* (forte)
  - Staff 6: *f* (forte)
  - Staff 7: *f* (forte)
  - Staff 8: *f* (forte)

The score concludes with a double bar line and repeat dots, followed by the instruction *D.C. al Fine.*

Булчут оџо кэпсээнэ (Рассказ маленького охотника)

Г. Григорян

Оживленно, увлеченно

mf

f

dim.

cresc.

dim. poco a poco

А. Осипов. Ыльях, холст, масло

Хартыына Осиповтар дьһи кэргэнтэн көнүглээх туһаныллар.

Афанасий Николаевич Осипов (28.02.1928-11.09.2017) Худуоһуннук - живописец, график, педагог. ССРС нуорудунай худуоһунньуга, И.Е. Репин аатынан РСФСР Государственной биримийэтин лауреата

Былыргы туһунан (Про старину)

Г. Григорян

Largo

The first system of the musical score consists of three staves. The top staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It features a melodic line with a series of eighth notes, each marked with an 'x' above it, and is connected by a long slur. The middle staff is in treble clef and contains rests. The bottom staff is in bass clef and contains a bass line with eighth notes, also marked with 'x' above them and connected by a slur. The tempo marking 'Largo' is placed above the first staff.

The second system of the musical score consists of three staves. The top staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It features a melodic line with a series of eighth notes, each marked with an 'x' above it, and is connected by a long slur. The middle staff is in treble clef and contains rests. The bottom staff is in bass clef and contains a bass line with eighth notes, also marked with 'x' above them and connected by a slur. The tempo marking 'Largo' is placed above the first staff.

x) Играть ладонями, охватывая все белые и черные клавиши в объёме указанных диактонов левой и правой руки.

Сахалы Кыайыы марша (Якутский победный марш)

Д. Салиман-Владимиров
приложенцие для баяна
Р. Борисова

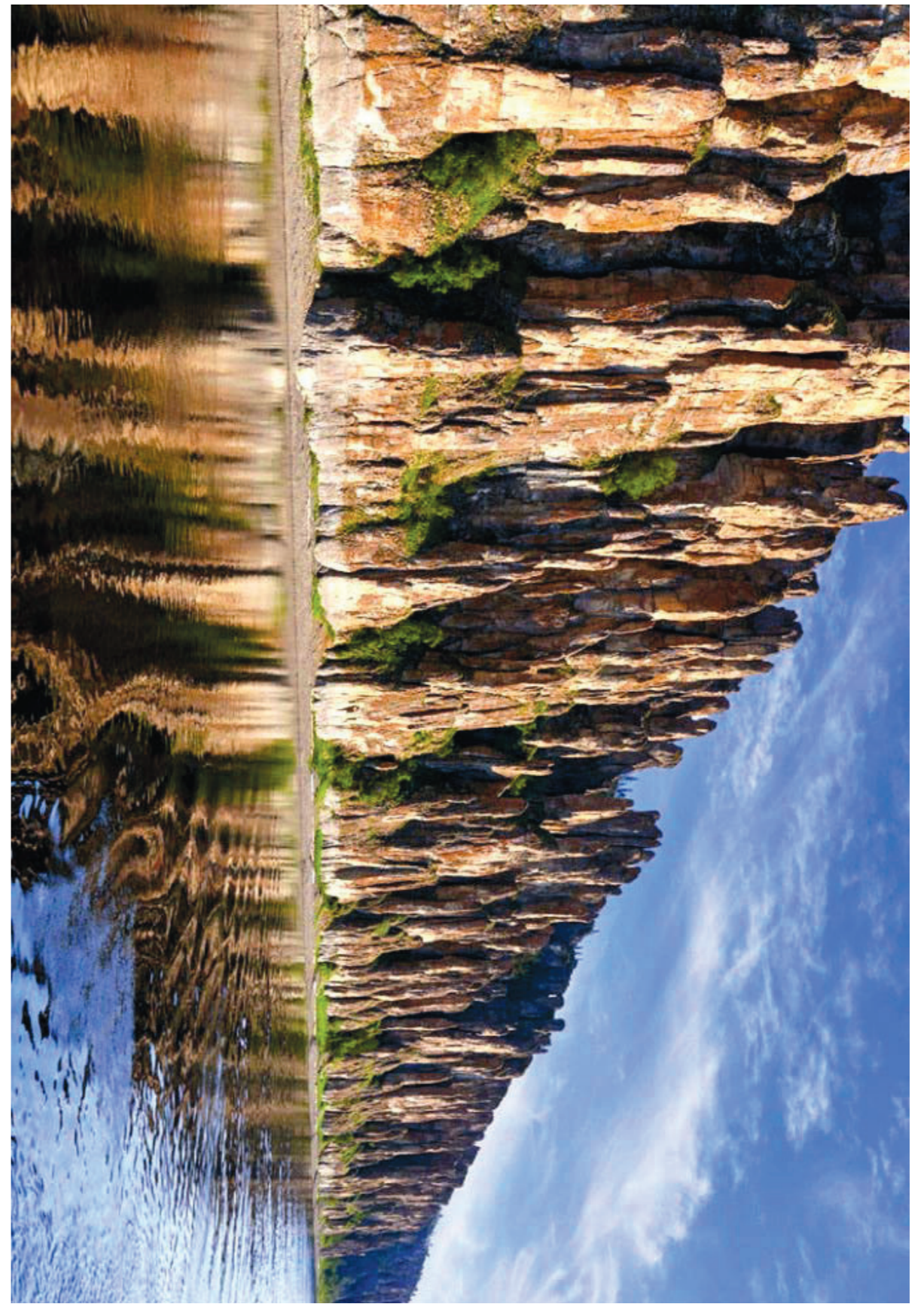
В темпе марша

Алааска кубоохтар балеттара (Балет зайчат на аласе)

Г. Григорян

Легко, грациозно. Не замедляя

Musical score for piano, consisting of six systems of staves. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The dynamic markings are: *f*, *mf*, *f*, *dim.*, *p*, *cresc.*, *f*, and *pp*. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 3/4.

сан, са-хам си - рэ ба- рах - сан

-сан -сан.

fine

Үрүг энэ арзаныны,
 Үллэр бааллаах хоту байдал
 Кытылыгар айар, ыллыр
 Сахам сирэ барахсан. 2 төгүл

Оо, төрөөбүт күндү дойдум!
 Таптыбын эн ырыаларгын,
 Хара улар хааһын курдук
 Лалай кыһыл сарыалгын. 2 төгүл

Олонхо да кыраайыгар
 Эн хомуһун тыаһын суохтуом,
 Ханлык да сир халлааныгар
 Эн сулускун мии булуом. 2 төгүл

Балдыр күммэр мии агтыбар
 Эн хатынгын санаарбаатын,
 Үөрэр күммэр мии тулабар
 Эн чыгчаабыг ыллаатын. 2 төгүл

Киирбэт күннүн сүрэх курдук
 Түөспэр өрүү илдэ сылдыам,
 Көңүл, модун Ийэ дойдум
 Киэн дуолун сырматыһам. 2 төгүл

БИҢИК ЫРЫАТА
(Колыбельная)
из цикла «Якутская сюита»

К.ГЕРАСИМОВ

Moderato

Сахам сирэ барахсан
(Якутия моя)

И.Гоголев

Г.Григорян

кэҥиник. Унаарытан. широко. Напевно

Ү-руҥ э - нэ ар-ба - ны - ны, үл-лэр баал - лаах хо - тубай-

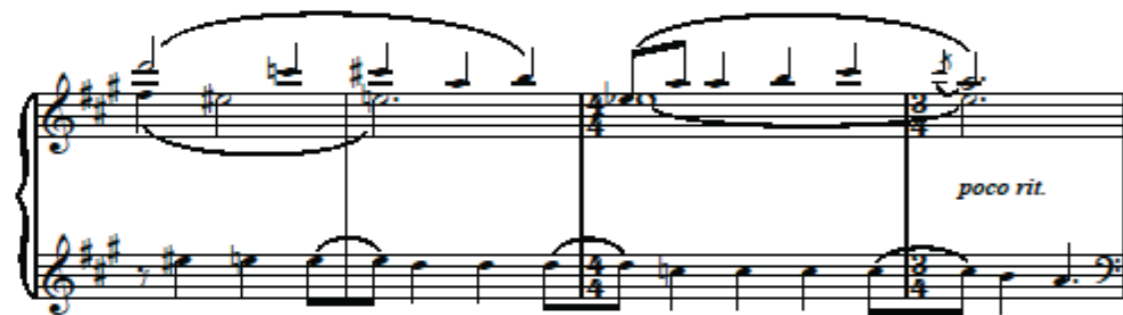
ҕал кы-ты - лы - гар ыл - лыр а - йар са-хам си - рэ ба - рах -

Икки тус-туска характердаах айымньылары истэбит. Саха музыкатыгар норуот ырыатын толорор ньымалар бааллар. Ити ньымалар – дыиэрэтии ырыа (протяжное пение), дэгэрэнг ырыа (размеренное пение), кутуруу ырыа (шаманское пение), лабан-ха ырыа (поющие сказки).

«Кыыс Амма» (Красавица Амга) В. Ноев

Оҕолордуун Саха сирин айылҕата кэрэтин туһунан кэпсэтэбит. Республика өрүстэрин хартыскаларын көрдөрөбүт уонна айымньыны норуот инструменнарын оркестрын толоруутугар иһитиннэрэбит. Ким айымньыны толорбутун туоһулаһабыт (оркестр). Бу ырыа автора В. Ноев туһунан оҕолорго кэпсиибит, литературнай тизкиһи ааҕабыт уонна ырыалар эмиэ тыла суох музыкальнай айымньыга кубулуйуохтарын сөп диэн бэлиэтиибит.

**Тонсоҕой (Дятел)
Былыттар (Тучи)
Көрдөөх таммахтар (Веселая капель)**

**«Оҕо саастан биир күн» (Один день из детства) цикл. К. Герасимов
«Уһуктуу» (Пробуждение)**

Оҕолору кытта хайдах сарсыарда уһуктарбыт туһунан сэхэргэхэбит. Сарсыарда утуйан туран баран уһуктаары харахпытын аһан уонна сабан көрөбүт. Композитор аптаах түүлү көрөн баран уһуктубут оҕо уобараһын хайдах айбытын кэпсибит.

«Кыһыһыры» (Ссора)

Оҕолорго музыкальнай айымньыны иһитиннэрэбит уонна бу пьесаҕа доҕордуулар икки ардыларыгар туох буолбутун уонна оҕолор тоҕо итинник саныылларын кэпси-иргэ соруйабыт.

«Мунчаары» (Грусть)

Оҕолору кытта кэпсэтэрибитигэр кыһыһыры кэнниттэн соҕотох хааллахпытына хомойбут диэн этэбит. Бу пьесаҕа композитор музыкатыгар санаа түһүүтэ итэҕэти-илээхтик иһиллэр диэн бэлиэтиибит.

«Хараҥа хоско» (В темной комнате)

Оҕолортон туохтан куттаналларын ыйытабыт. Композитор музыка тылынан кыра оҕо куттамат буолаары хорсун быһыыны онорорго быһаарыммытын туһунан кэпси-ир.

«Холорук» (Вихрь) К. Герасимов

Музыка атын кэм-кэрдии характерын чаҕылхайдык көрдөрөр диэн оҕолорго кэпсибит. Музыкальнай айымньы айылҕа хартыыналарын, көстүүлэрин уонна ту-руктарын ойуулаан көрдөрүүн сөп. Музыка ураты дорҕоонноро айылҕаҕа ордук чуга-стар. Бу айылҕа көстүүлэрин көрдөрөр дьобур: көтөр-сүүрэр ырыата, үөннэр хонуу-лара, долгуннар дьалкыйыылара, үрүйэ тыаһа, уу оонньууга, фонтан бырданалыра, буурҕа, этинг ньиргиэрэ...

«Кыталыктар» (Песнь стерхов) В. Ксенофонов

Композитор туһунан кэпсибит. Саха норуотун үс эйгэтин туһунан оҕоло-ру кытта кэпсэтэбит. «Кыталыктар» диэн пьесаҕа үрдүкү дойду танара дьо-но эрэ буолбакка, уус-уран уобарастар кыталыктар эмиэ ойууламмыттар. Киһиэхэ дьолу аҕалар үтүөкэннээх уобарас бу пьеса ураты дыкти кистэлэнгин ай-ар-тутар.

«Тойук уонна дэгэрэн» (Тойук и дэгэрэн) К. Герасимов

Хас биирдии норуот бэйэтин төрөөбүт тылын, төрүт культуратын илдьэ сылдьан, үөрэтэн, сайыннаран, сүтэрбэккэ көлүөнэттэн көлүөнэҕэ тиэрдэн иһиэхтээх. Бу өбү-гэлэрибиттэн хаалбыт киэн туттуубут, уратыбыт буолар.

ОСКУОЛАҔА БЭЛЭМНЭНИИ БӨЛӨҔӨ

6-7 саастаах оҕолор

«Саха Республикатын гимнэ» (Гимн Республики Саха (Якутия) К. Герасимов, С. Тарасов уонна М. Тимофеев тылл., В. Федоров тылбааһа.

Саха Республикатын гимнэ республика официальной символларыттан биридэстэрэ буолар, Саха Республикатын былааҕын уонна гербэтин кытта. Бастаан гимн сахалы тылынан суруллан тахсыбыта, автордар Савва Тарасов уонна Михаил Тимофеев. Гимн нууччалы тылбааһын Владимир Федоров оҕорбута. Музыкатын Кирилл Герасимов суруйбута. 2004 сыл от ыйын 15 күнүгэр гимн официальнойдык ылыллыбыта.

«Сахам сирэ барахсан» (Якутия моя) Г. Григорян муз., И. Гоголев тыл.

М.С.: Оҕолор, эһиги болҕомтоҕутугар Г. Григорян И. Гоголев хоһоонугар суруйбут норуokka биллэр уонна норуот таптыыр «Сахам сирэ барахсан» диэн ырыата. Бу ырыа Саха сирин официальнойа суох гимнэ буолар бырааптаах.

«Сахалы Кыайыы марша» (Якутский победный марш) Д. Салиман-Владимиров.

Бам ыйын 9 күнүгэр бэлиэтэнэр ытык бырааһынныктартан биридэстэринэн – фашистар оккупациялаах Аҕа дойду Улуу сэриитигэр Кыайыы күнэ. Бүгүн биһиги симфонической оркестр толоруутугар «Кыайыы марша» диэн айымныны истиэхпит. «Кыайыы марша» 1945 сыллаахха Москва куорат Кыһыл болуоссатыгар Кыайыы парадыгар ыңгырыллыбытын туһунан бары билбэттэр.

Аҕа дойдуну көмүскүүр туһугар Сэбиэскэй Сойуус бары норуоттара, Саха сирин нэһилиэнньэтин киллэрэн туран, сомоҕолоспуттара. Аҕа дойду Улуу сэриитин сылларыгар Саха сириттэн фронтта барыта 62 тыһ. тахса буйун барбыта (кинилэр быстарыгар 418 дьахтар). Кинилэр Кыайыы дьыалатыгар толору бэриниилээх, эйэлээх кэмнэри чугаһатар туһугар дьулуһар албан буйун быһыытынан бэйэлэрин көрдөрбүттэрэ. Ол эрээри дойду хотугулуу-илинги өттүгэр олорор кыракий норуokka кыайыыны ситиһии сыаната олус үрдүк буолан тахсыбыта – кыргыһы хонууттан 23 тыһыынча кэринэ киһи эргиллибитэ. Кыайыы парада Германияны кыайыы өрөгөй символа эрэ буолбатаҕа, бу күнү көрсүбэтэх албан буйуннарға сүгүрүүу бэлиэтинэн эмиэ буолбута.

Москва куорат Кыһыл болуоссатынан хаампыт хас биирдии буйун өйүгэр-санатыгар тэнгэ сэриилэспит сулууспалаах биир дойдулаахтарын ааттара сырдык өйдөбүл буолбуттара. Парадка Саха сириттэн сылдьар 14 буйун кыттыыны ылбыта.

«Тайҕа ыллыктарынан» (Таежными тропами) цикл. Н. Берестов

Композитор туһунан кэпсибит. Оҕолорго ойуур устун айанныахха диэн этии киллэрэбит. Биһиги аймалҕаннаах олохтоох тыа тыаһын иһиллибит, арай эмискэ биһиги болҕомтобутун көрдөөх үрүйэ эбэтэр харанга былыттар тардаллар.

Тыа (Лес)

Үрүйэ (Ручеек)

Куобахчаан (Зайка)

И. Корякин «Отчут», холст, масло, 2012 с.
Хартына ааптар көнүллээх туһаныллар.

Корякин Иннокентий Иннокентьевич - худуоһунньук - живописец, Россия худуоһунньуктарын Сойууһун чилиэнэ, Саха Республикаһын культураһын туйгуна

Г. Комраков

Табыһыт быраһыһынныһыта (Праздник олөнөвода)

First system of musical notation on page 128. The right hand features a melodic line with triplets and fingerings (3, 5, 3, 3, 4, 5, 4). The left hand has a bass line with triplets and rests.

Second system of musical notation on page 128. The right hand has a melodic line with fingerings (5, 4). The left hand has a bass line with a long note and a melodic phrase with fingerings (2, 2, 1, 4, 1, 2).

Third system of musical notation on page 128. The right hand has a melodic line with triplets and fingerings (3, 3). The left hand has a bass line with a triplet and rests.

First system of musical notation on page 113. The right hand has a melodic line with accents. The left hand has a bass line with chords and fingerings (5, 7).

Second system of musical notation on page 113. The right hand has a melodic line with accents. The left hand has a bass line with chords and fingerings (5, 4, 2, 3, 2). Dynamics include *ff* and *mf*.

Third system of musical notation on page 113. The right hand has a melodic line with accents. The left hand has a bass line with chords and fingerings (5, 2, 3, 2, 4, 2).

Fourth system of musical notation on page 113. The right hand has a melodic line with accents and fingerings (5, 4, 3, 4, 5, 4). The left hand has a bass line with chords and fingerings (3, 1). Dynamics include *np.p.*

Fifth system of musical notation on page 113. The right hand has a melodic line with accents and fingerings (4, 5, 4, 5). The left hand has a bass line with chords and fingerings (1, 5). Dynamics include *ff*.

System 1 of the musical score for page 114. It features a grand staff with treble and bass clefs. The right hand has a melodic line with slurs and fingerings (4, 5, 4, 5). The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *f* and *M*. There are also Cyrillic characters 'Б' and 'М' above the notes.

System 2 of the musical score for page 114. The right hand continues with a melodic line and slurs. The left hand features a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *M* and *7*.

System 3 of the musical score for page 114. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *V*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *M* and *7*.

System 4 of the musical score for page 114. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *ff*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *np.p.* and *V*.

System 5 of the musical score for page 114. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *V*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *V*.

System 1 of the musical score for page 127. It features a grand staff with treble and bass clefs. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *f*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *3*.

System 2 of the musical score for page 127. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *pocho cresc.*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *3*.

System 3 of the musical score for page 127. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *f*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *3*.

System 4 of the musical score for page 127. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *3*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *3*.

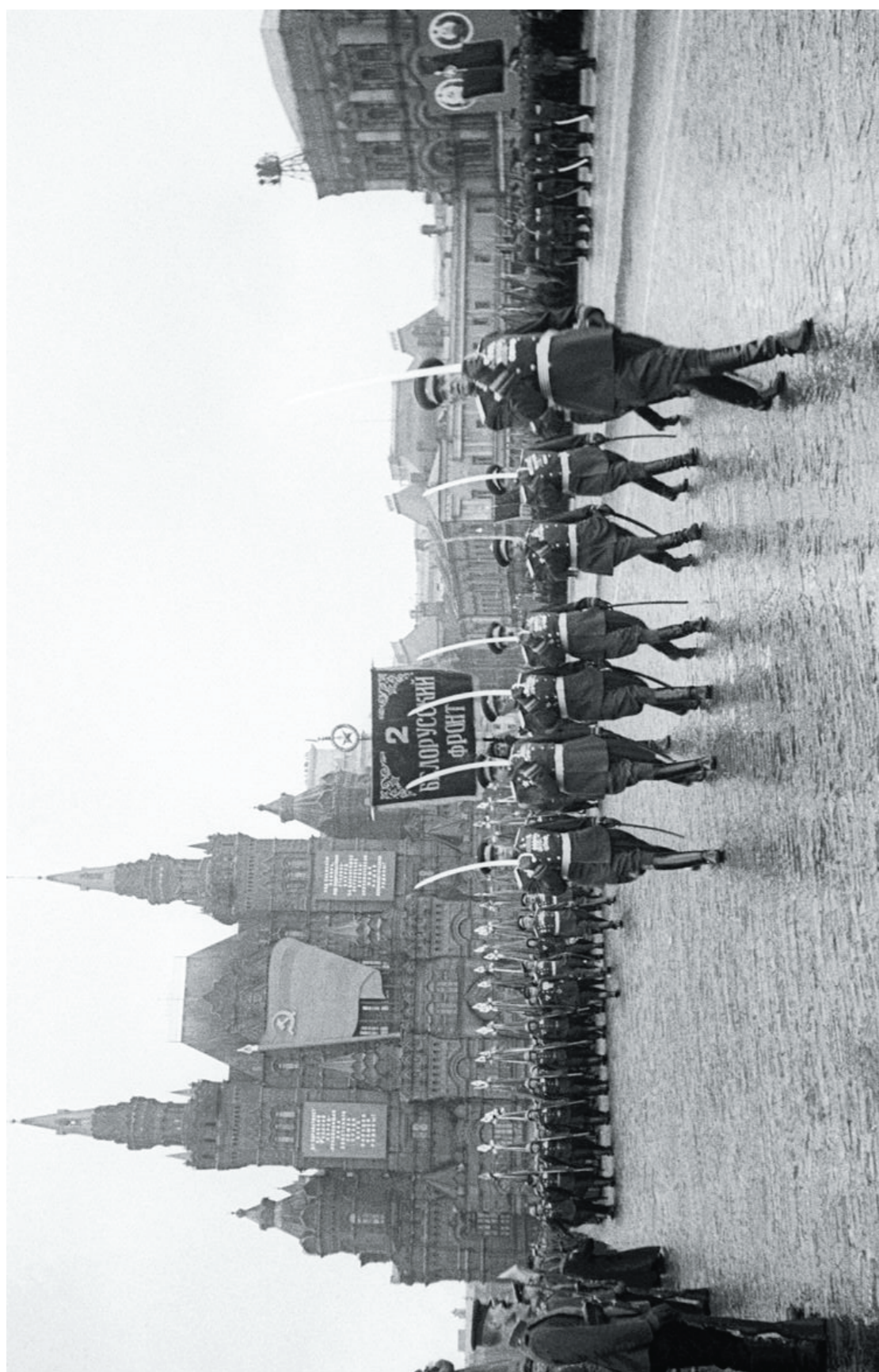
System 5 of the musical score for page 127. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *3*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *3*.

System 6 of the musical score for page 127. The right hand has a melodic line with slurs and a dynamic marking *ff*. The left hand has a bass line with chords and triplets. Dynamic markings include *3*.

Musical score for page 126, featuring piano and bass staves. The score includes various musical notations such as triplets, slurs, and dynamic markings. The key signature is two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The score is divided into six systems, each with a piano staff on top and a bass staff on the bottom. The first system starts with a piano (p) dynamic and includes triplets in both staves. The second system introduces a mezzo-forte (mf) dynamic. The third system continues with triplets and slurs. The fourth system features a piano (p) dynamic in the piano staff and a forte (f) dynamic in the bass staff. The fifth system includes slurs and triplets. The sixth system concludes with triplets and slurs.

Musical score for page 115, featuring piano and bass staves. The score includes various musical notations such as slurs, dynamic markings, and a trill. The key signature is two sharps (F# and C#), and the time signature is 3/4. The score is divided into six systems, each with a piano staff on top and a bass staff on the bottom. The first system starts with a piano (p) dynamic and includes the instruction "постепенно усиливая" (gradually increasing). The second system features a fortissimo (ff) dynamic and a trill. The third system includes slurs and dynamic markings. The fourth system continues with slurs and dynamic markings. The fifth system includes slurs and dynamic markings. The sixth system concludes with slurs and dynamic markings.

Повторить с начала до слова "Конец"

Тонсофой (Дятел)

Н. Берестов

Allegro non troppo

p²

Тайҕа ыллыктарынан (Таежными тропами) Тыа (Лес)

Н. Берестов

Andante

mf

Ped.

4

mf

4-3

2 1

Ped.

2 5 3

Ped.

3 2

Ped.

5 2 1 3

5 4 3

Piu mosso

f

1

mf

Ped.

3 3 3 3

3 2 2

3

3

Ped.

3

Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

System 1: Treble clef, key signature of one flat. Right hand: triplet eighth notes, sixteenth-note melody. Left hand: eighth-note accompaniment. Pedal markings and asterisks.

System 2: Treble clef. Right hand: sixteenth-note melody with slurs and fingerings. Left hand: eighth-note accompaniment. Pedal markings and asterisks.

System 3: Treble clef. Right hand: sixteenth-note melody with slurs and fingerings. Left hand: eighth-note accompaniment. Pedal markings and asterisks.

System 4: Treble clef. Right hand: sixteenth-note melody with slurs and fingerings. Left hand: eighth-note accompaniment. Pedal markings and asterisks.

System 1: Treble clef, key signature of one flat. Right hand: melody with slurs. Left hand: triplet accompaniment. Dynamic marking *mf*.

System 2: Treble clef, key signature of one flat. Right hand: melody with slurs and fingerings. Left hand: accompaniment. Dynamic marking *p*.

System 3: Treble clef, key signature of one flat. Right hand: melody with slurs and fingerings. Left hand: accompaniment. Dynamic marking *mf*.

System 4: Treble clef, key signature of one flat. Right hand: melody with slurs and fingerings. Left hand: accompaniment. Dynamic marking *mf*.

System 5: Treble clef, key signature of one flat. Right hand: melody with slurs and fingerings. Left hand: accompaniment. Dynamic markings *f* and *p*.

Куобахчаан (Зайка)

Н. Берестов

Allegro vivo

1 2, 3 2, 4, 1, 1

1 4, 3 4, 1 5, 1 2, 3 5 2

1 2, 3 5

1 2, 3 5

sf, *p*

2, 4

Урүйэ (Ручеек)

Н. Берестов

Allegretto

p

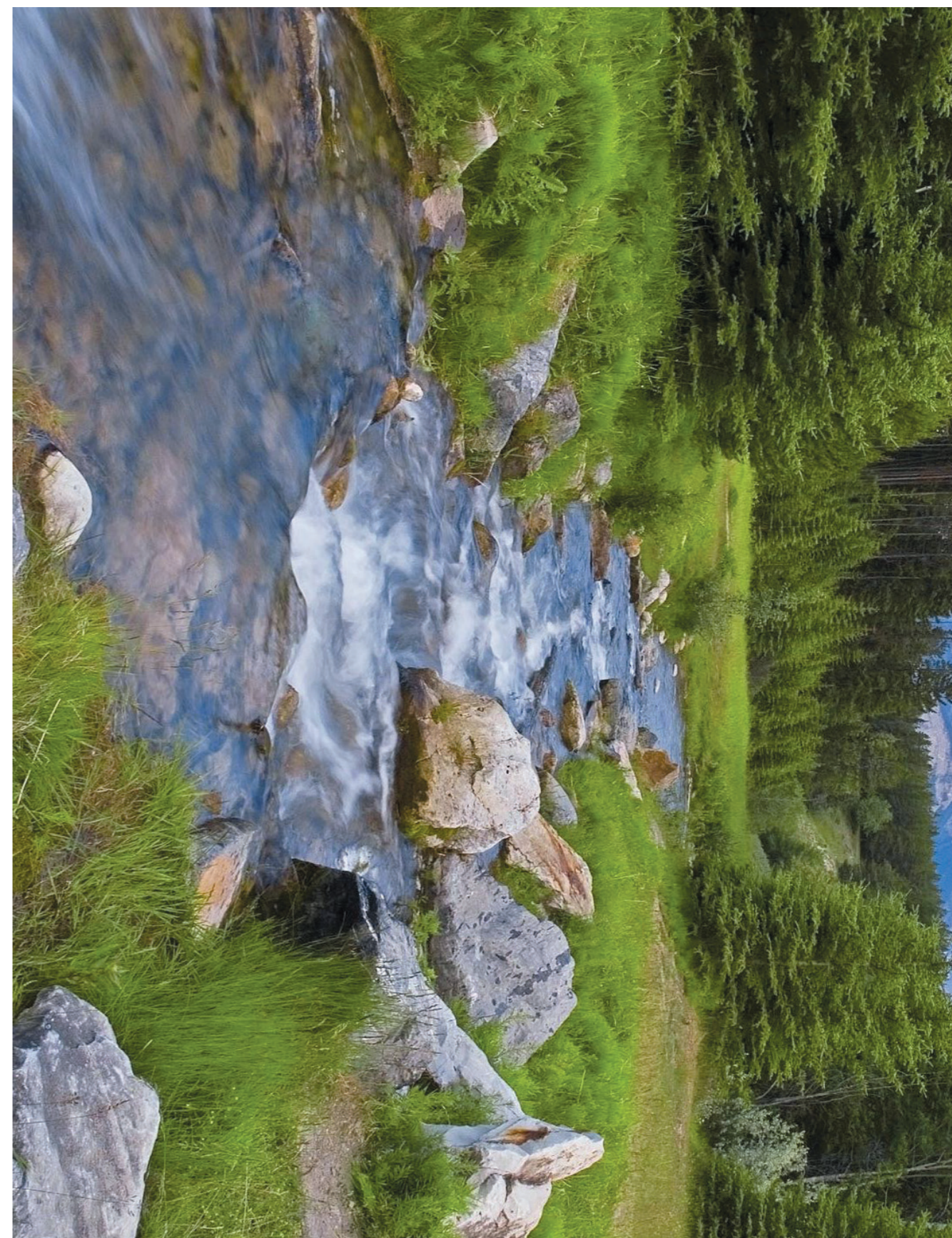
mp

f

p

f

ff

First system of musical notation, featuring a treble and bass clef with a key signature of one sharp (F#). The music consists of a melodic line in the treble clef and a harmonic accompaniment in the bass clef, both spanning four measures.

Second system of musical notation, continuing the piece with similar melodic and harmonic structures across four measures.

Third system of musical notation, including a *rit.* (ritardando) marking and a dynamic marking of *p* (piano) in the final measure.

Fourth system of musical notation, featuring a *a tempo* marking at the beginning of the system.

Fifth system of musical notation, concluding the piece with a *rit.* marking and a double bar line at the end.

Былыттар (Тучи)

Н. Берестов

Мунчаарыы (Грусть)

Allegretto quasi moderato

Grave $\text{♩} = 40$

Musical score for piano, consisting of four systems of music.

The first system features a treble and bass clef with a key signature of two sharps (F# and C#). It includes dynamic markings *ff* and fingering numbers (1-5) for both hands.

The second system includes dynamic markings *mf* and *rit.* (ritardando), followed by *a tempo*. It contains complex fingering and phrasing slurs.

The third system continues the piano accompaniment with various chordal textures and fingerings.

The fourth system concludes the piece with a *pp* (pianissimo) dynamic marking and sustained chords in both hands.

Musical notation for the first system on page 141. It consists of two staves (treble and bass clef). The right hand plays a melodic line with eighth notes and rests, while the left hand plays a bass line with eighth notes. A dynamic marking of *ff* (fortissimo) is present in the second measure.

Musical notation for the second system on page 141. It continues the piece with similar rhythmic patterns in both hands, featuring eighth notes and rests.

Meno mosso. Grave

Musical notation for the third system on page 141. The tempo is marked "Meno mosso. Grave". The right hand has a melodic line with some rests, and the left hand has a bass line with some rests.

A tempo

Musical notation for the fourth system on page 141. The tempo is marked "A tempo". The right hand has a melodic line with eighth notes and rests, and the left hand has a bass line with some rests. Dynamic markings of *p* (piano) and *pp* (pianissimo) are present.

Musical score for page 140, featuring piano accompaniment for a piece in D major. The score consists of six systems of two staves each. The time signatures are 2/4, 3/4, 4/4, 2/4, 3/4, and 4/4. The piece includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings like *cresc.*

Көрдөөх таммахтар (Веселая капель)

Н. Берестов

Musical score for page 133, titled "Көрдөөх таммахтар (Веселая капель)" by Н. Берестов. The score is for piano accompaniment in D major, 2/4 time, marked *Vivo*. It consists of seven systems of two staves each. The piece includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings like *P* and *mf*. The score is highly technical, featuring many triplets and complex rhythmic patterns.

Musical score for page 134, consisting of six systems of piano accompaniment. The score is written in treble and bass clefs with a key signature of two sharps (F# and C#). Dynamics include *f*, *sf*, *mf*, *p*, and *ff*. Fingerings are indicated by numbers 1-5. The piece features complex rhythmic patterns, including triplets and sixteenth-note runs.

Кыгырсы (Сора)

Presto. Scherzando

Musical score for page 139, titled "Кыгырсы (Сора)". The score is written in treble and bass clefs with a key signature of two sharps (F# and C#). The tempo is marked "Presto. Scherzando". Dynamics include *f* and *marcato*. The piece features complex rhythmic patterns, including triplets and sixteenth-note runs.

Musical notation for the first system, featuring treble and bass clefs, a key signature of two sharps (F# and C#), and a 3/4 time signature. The piece includes various musical notations such as eighth notes, quarter notes, and rests, with fingerings indicated by numbers 1-5 above the notes.

Musical notation for the second system, continuing the piece with dynamic markings *mf* and *f*. It features more complex rhythmic patterns and fingerings, including a triplet of eighth notes.

Musical notation for the third system, marked with a forte dynamic *ff*. The notation includes sixteenth notes and eighth notes with various fingerings.

Musical notation for the fourth system, featuring dynamics *sf* and *sff*. The piece uses a variety of note values and rests, with a long note in the bass clef.

Musical notation for the fifth system, concluding the piece with a *rit.* (ritardando) marking and a final *sff* dynamic. The notation includes a half note and a quarter note in the bass clef.

Оџо саастан биир кун (День из детства)
Унуктуу (Пробуждение)

К. Герасимов

Andante

mp

mf

f

dim. *rit.* *p*

А. Собакин «Кыгальыктар үнкүүлэрэ», холст, масло, 1966 с.
Хартыына ааптар кыыһыттан көнүллээх туһаныллар.

Собакин Афанасий Петрович (03.03.1928-17.07.1996) – живописец, Саха АССР үтүөлээх деятелэ

Харана хоско (Поход в темную комнату)

Moderato

Musical score for page 146, measures 1-16. The score is in 3/4 time and consists of two systems. The first system (measures 1-4) starts with a treble clef and a key signature of one flat. The right hand plays a melody with accents, starting with a forte (*f*) dynamic and ending with a piano (*p*) dynamic. The left hand plays a bass line. The second system (measures 5-8) continues the melody and bass line, with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The third system (measures 9-12) features a treble clef and a key signature of one flat. The right hand has a melodic line with a crescendo leading to a mezzo-piano (*mp*) dynamic. The left hand continues the bass line. The fourth system (measures 13-16) continues the melody and bass line, with a mezzo-piano (*mp*) dynamic.

Musical score for page 159, measures 17-32. The score is in 3/4 time and consists of two systems. The first system (measures 17-20) continues the melody and bass line, with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The second system (measures 21-24) continues the melody and bass line, with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The third system (measures 25-28) continues the melody and bass line, with a mezzo-piano (*mp*) dynamic. The fourth system (measures 29-32) continues the melody and bass line, with a piano-piano (*pp*) dynamic. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

Tempo I

Piu mosso

ХОЛОРУК
(Вихрь)
(из "Якутской сюиты")

К.Герасимов

Allegro. Rigoroso (♩. = 88)

The first system of the piano score consists of five systems of music. Each system has two staves (treble and bass clef). The first system starts with a dynamic marking of *mf* and includes four pedal markings (*Ped.*). The second system also includes four *Ped.* markings. The third system includes a *poco a poco cresc.* marking and four *Ped.* markings. The fourth system starts with a dynamic marking of *f* and includes five *Ped.* markings, with an *8va* marking above the first one. The fifth system includes two *Ped.* markings, with *8va* markings above the first and fourth ones.

The second system of the piano score consists of four systems of music. Each system has two staves (treble and bass clef). The first system includes a *trmn* marking above the treble staff. The second system includes a *trmn* marking above the treble staff. The third system includes a *rit.* marking above the bass staff and a *8va* marking above the treble staff. The fourth system starts with a tempo marking of *Più mosso* and a dynamic marking of *mf*. It includes a *una corda* marking below the bass staff and four *Ped.* markings below the bass staff.

Кыталыктар (Песнь стерхов)

В. Ксенофонтов

Moderato

mp

mf

3 4 5 3 5 3

3 4 5 3 5 3

3 2 4 4

5 4 2 4 1 2 4 1 1

3 5

Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

simile

Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

8va Ped.

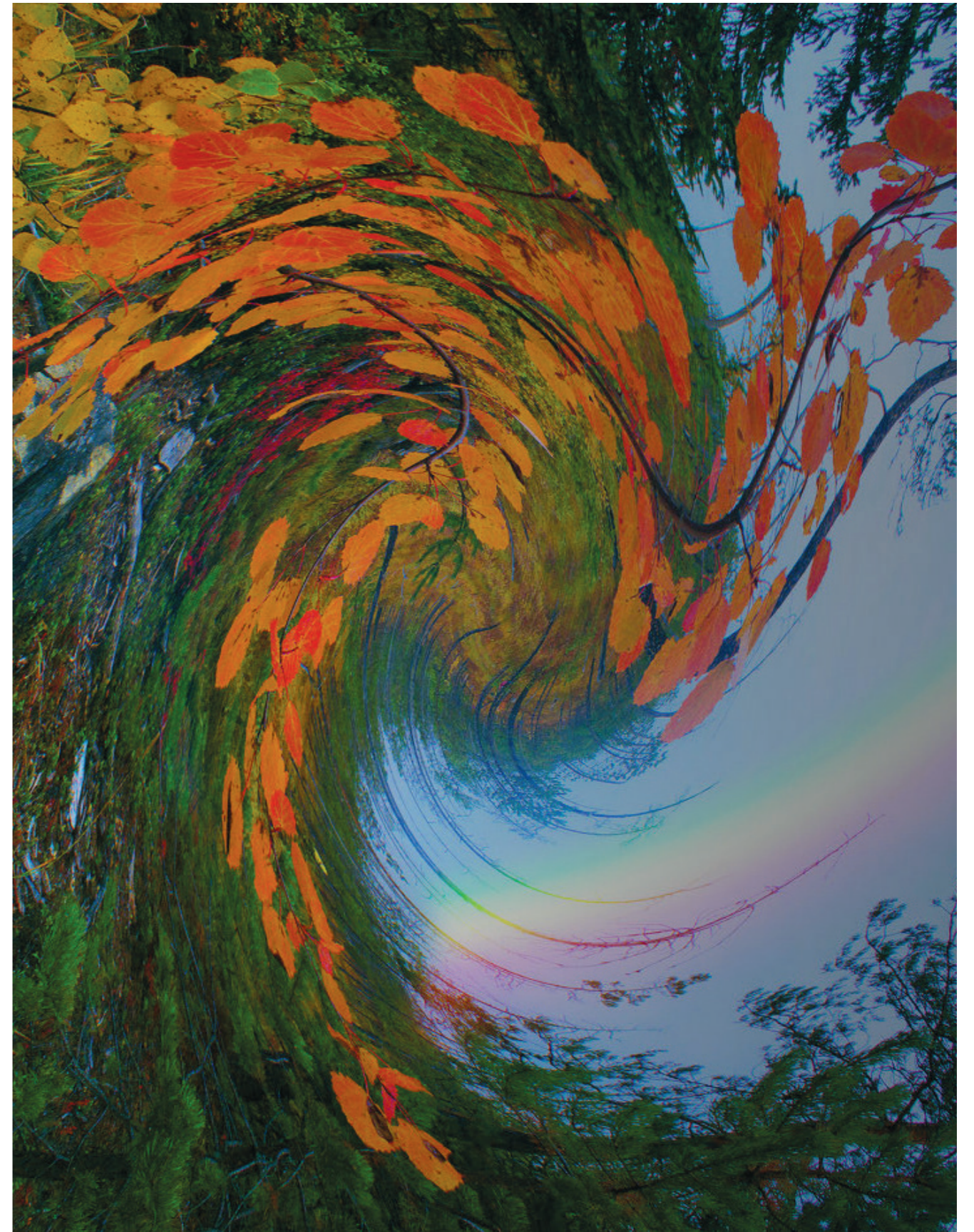
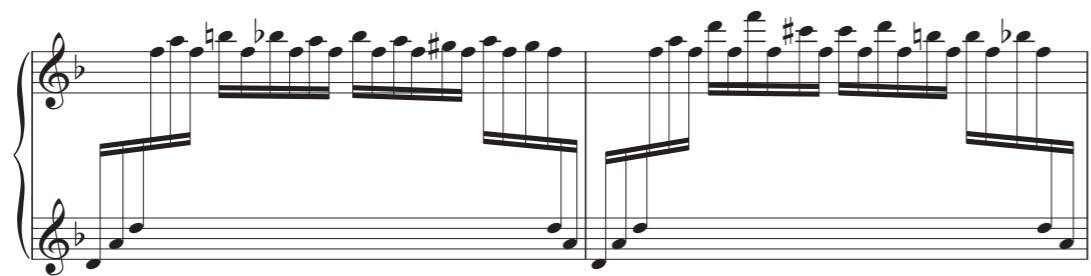
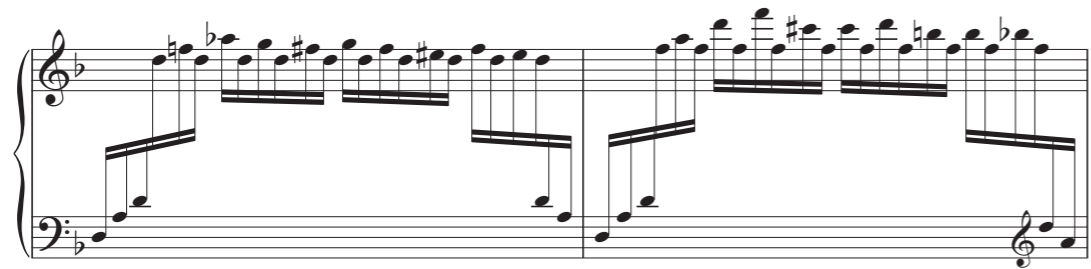
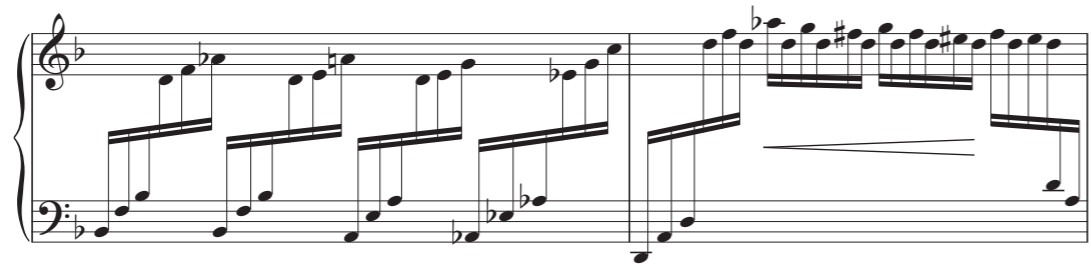
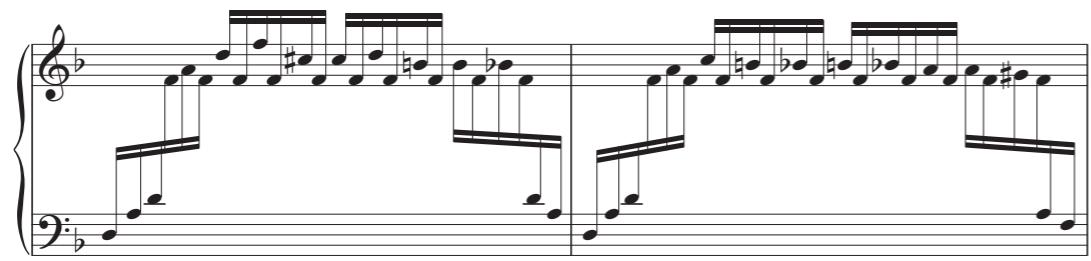
8va Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

Ped.

System 1: Bass clef, B-flat major key signature. The right hand plays a complex melodic line with many accidentals. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 2: Bass clef, B-flat major key signature. The right hand continues the melodic line. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 3: Bass clef, B-flat major key signature. The right hand continues the melodic line. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 4: Bass clef, B-flat major key signature. The right hand continues the melodic line. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 5: Bass clef, B-flat major key signature. The right hand continues the melodic line. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 1: Treble clef, B-flat major key signature. The right hand plays a complex melodic line with many accidentals. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 2: Treble clef, B-flat major key signature. The right hand continues the melodic line. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 3: Treble clef, B-flat major key signature. The right hand continues the melodic line. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 4: Bass clef, B-flat major key signature. The right hand continues the melodic line. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 5: Bass clef, B-flat major key signature. The right hand continues the melodic line. The left hand plays a simple bass line. Pedal markings are present below the staff.

System 1 of the musical score for page 152. It consists of two staves: a grand staff (treble and bass clefs) and a bass staff. The grand staff contains a complex melodic line with many sixteenth notes. The bass staff has a simpler accompaniment. There are five 'Ped.' markings below the bass staff.

System 2 of the musical score for page 152. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are five 'Ped.' markings below the bass staff.

System 3 of the musical score for page 152. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are five 'Ped.' markings below the bass staff. The system ends with a double bar line and a 12/8 time signature.

System 4 of the musical score for page 152. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are six 'Ped.' markings below the bass staff. The system starts with a 12/8 time signature.

System 5 of the musical score for page 152. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are four 'Ped.' markings below the bass staff.

System 1 of the musical score for page 153. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are four 'Ped.' markings below the bass staff.

System 2 of the musical score for page 153. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are two 'Ped.' markings below the bass staff.

System 3 of the musical score for page 153. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are two 'Ped.' markings below the bass staff. A double bar line with an asterisk (*) is placed below the bass staff.

System 4 of the musical score for page 153. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are four 'Ped.' markings below the bass staff. The system starts with a *ff* dynamic marking.

System 5 of the musical score for page 153. It consists of two staves: a grand staff and a bass staff. The grand staff continues the melodic line. The bass staff has a simpler accompaniment. There are four 'Ped.' markings below the bass staff.

molto	мольто	очень, весьма	олус
mosso	моосо	оживленно, быстро; в сочетании со словом, указывающим темп, означает его ускорение (напр., allegromosso – скорее чем, allegro)	сэргэхтик, түргэнник; тэтимийар тылы кытта түргэтиирин бэлиэтэ (хол., allegromosso – allegro-таафар түргэн)
moto	мото	движение, ход	хамсааһын, барыы
conmoto	кон мото	подвижно	дьулурбатык (барыы) оонньоо
non	нон	нет, не	
nontropo	нон троппо	не слишком	олус буолбатах, наһаа барыма
pesante	пезантэ	тяжело, грузно	ыараханлык, ыардык
piu	пиу	более	ордук
poco	поко	немного	кыратык
pocoapoco	поко а поко	мало-помалу, постепенно	кыра-кыратык, сыыйа
presto	прэсто	очень быстро	олус тургэн тэтим
rallentando	раллэнтандо	замедляя	бытаарда, уталыта, тарда
risoluto	ризолуто	решительно, определенно	сорунуулаахтык, сорунан, биллэрдик
ritardanto	ритарданто	замедляя (постепенно)	сыыйа бытааран
ritenuto	ритенуто	сдерживая, замедляя	тарда, бытаарда
rubato	рубато	ритмически свободный стиль исполнения	ритмгэ хаайтарбат толоруу стилэ
semplice	сэмличэ	просто, искренне	истинник, судургу
sempre	сэмпрэ	все время, постоянно	куруук, мэлдьи, кэми быһа
sforzando	сфорцандо	акцентируя, с силой, выделяя	ордук бэлиэтээн, күүскэ, чорботон
simile	симиле	подобным образом, также	оннук быһыылаахтык, ол курдук эмиэ
smorzando	зморцандо	ослабляя звучность, также	дуорааны мөлтөтө, эмиэ
sostenuto	состэнуто	сосредоточенно и ритмически точно, выдерживая темп	болҕойон уонна чопчу ритмгэ, тэтими тутан
sotto	сотто	под (предлог)	
sotto voce	соттовочэ	вполголоса	дубук, (куолас агарынан)

САХА КОМПОЗИТОРДАРА

Жирков Марк Николаевич (1892–1951) 1892 сыл муус устар 8 күнүгэр Бүлүү куоратыгар төрөөбүтэ. 1903 сылга Казак оскуолатын үөрэнэн бүтэрбитэ. 1908–1910 сылларга Бүлүүтээҕи үрдүкү начальнай училищеҕа үөрэммитэ, онно кини струнной оркестры тэрийбитэ.

1912–1914 сылларга үрдүкү начальнай училищеҕа музыка учууталынан үлэлии сылдьан, саха норуотун ырыаларын матыыптарыгар олобуран, мелодиялары айан саҕалаабыта. Саха литературатын төрүттээччи А.Е. Кулаковскайдыын, бастакы саха учуонай-лингвист С.А. Новгородовтыын, учуутал уонна кыраайы үөрэтээччи П.Х. Староватовтыын, бастакы идэтийдит харах бырааһа А.Г. Потаповтыын бииргэ үлэлээбитэ. 1921 сыллаахха Бүлүү куоратыгар Норуот дьиэтигэр М.Н. Жирков салайааччылаах народнай инструменнар оркестрда, драматической куруһуок уонна хор тэрил-

либиттэрэ.

1933 сыллаахха Саха АССР салалтатын ыйаагынан М.Н. Жирков Москватааҕы консерваторияҕа үөрэххэ командировкаламмыта. 1936 сыллаахха кини консерватория композиторскай салаатын И.И. Дубовскай кылааһыгар үөрэнэн бүтэрбитэ.

1936 сыл алтынны 17 күнүгэр Саха драматической театрыгар Саха государственной национальной хора тэриллибитэ, салайааччынан М.Н. Жирков аһаммыта. Ону тэнгэ, кини 1949 сыллаахха диэри театр музыкальной чааһын сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ. 1944 сыллаахха ССРС композитордарын союзун чилиэнинэн буолбута. Марк Николаевич Дьокуускайдааҕы бастакы оҕо музыкальной оскуолатын төрүттээччилэриттэн биридэстэрэ (1944 с.), музыкальной театр-студия тэриллиитин көбүлээччитэ (1944 с.). 1947 сылтан ССРС Наукаларын академиятын Саха сиригэр филиалын саха тылын, литературатын уонна историятын искусствоведениетын секторын салайбыта.

Марк Николаевич Жирков Саха сиригэр музыкальной искусствотун уларыта тутуутун уонна сайыннарытын символа буолар, кини айымньылары биһиги республикабыт музыкальной культуратын көмүс фондатыгар киирэллэр. Кини аатын Бүлүүтээҕи музыкальной оскуола уонна Дьокуускайдааҕы музыкальной колледж сүгэллэр.

attacca	аттакка	без перерыва перейти к следующей части	пьесаны толорорго тохтоло суох салгыы атын чааска барары ыйар
brillante	бриллиантэ	блестяще	чаҕылкайдык
brio	брио	живость, веселость	сыыдама, оонньуута-көрө уоттаах
con brio	кон брио	с огнем	уоттаах
calando	каландо	уменьшая силу звука, затихая	дорҕоон күүһүн намырата, уоста
cantabile	кантабиле	певуче, подражая пению	намылхайдык, ыллыыр курдук
con	кон	с (предлог)	
con fuoco	кон фуоко	с жаром, пылко	уохтаахтык
da capo	да капо	с начала (буквально «от головы»)	бастакыттан, баһыттан
diminuendo	диминуэндо	уменьшая силу звука	дорҕоон күүһүн намтата
dolce	дольче	нежно	нарыннык
energico	энэрджико	решительно	сорунуулаахтык
espressivo	эспрессиво	выразительно	этигэн(ник), хомоҕой (дук)
giocoso	джокозо	весело, игриво	оонньуу-күлэ
giusto	джусто	точно, не отклоняясь от темпа	сөпкө, тэтими ыһыктыбакка
grave	гравэ	тяжело, важно	ыардык, нүһэрдик
grazioso	грациозо	грациозно, изящно	үөмэр-чүөмэр, чочуонай (дык)
largo	ларго	самый медленный из темпов	наһаа олус бытаан тэтим
larghetto	ларгетто	темп несколько более подвижный, чем largo	largo-тааҕар кэм тэтимэ сэргэх, хамсатыылаах
lento	ленто	медленно	бытааннык
maestoso	маэстозо	величественно	улуутутан
marcato	маркато	подчеркнуто, выделяя	бэлиэтээн, арааран, тоһоҕолоон
meno	мэно	меньше, менее	кыра, арыый
mezzo	мэццо	половинный, средний	аһаара, ортото, олус улаханнык буолбатах
moderato	модерато	умеренно, сдержанно	сөбүгэр тардына (туттан)

Злая	Кингнээх(тик), холуон(нук), өһүөннээх(тик), кырыктаах(тык)
Грубая	Куруубай(дык), харсаах(тык)
Тяжелая	Ыарахан(нык)
Сердитая	Кыыһырбыт(тыы)(тык), уордайбыт(тыы)(тык), хабараан(нык)
Недовольная	Сөпсөөбөт(түк)(түү), сөбүлээбэтэх(тик),(тии), хом түспүт(түк), хомнообут(туу)
Темная	Хараҥа(тык), ыыс-быдаан(нык)

Хос быһаары:

1. Скобка иһигэр турар тыллар бүтүүлэрэ ХАЙДАХ? диэн ыйытыгыга эппиэтиллэр. Холобур: музыка хайдах тыаһырый? ЭрчимнээхТИК.
2. Скобка суох тыллар – даһаанын аат сүрүн көрүнэр, эбэтэр аатты падежка тураллар уонна ХАННЫК? диэн ыйытыгыга эппиэтиллэр. Холобур: ханнык музыка иһиллэрий? Эрчимнээх.

Ордук суолталаах музыкаҥа терминнэр

итальянские названия	транскрипция	перевод русский	перевод якутский
adagio	адажио	медленно, спокойно	бытааннык, холкутук
agitato	ажитато	взволнованно, тревожно	долгуйан
allegro	аллегро	весело, живо	оонньуу-күлэ, сэргэхтик
allegretto	аллегретто	умеренно быстрый темп	сөбүгэр түргэн тэтим, түргэн соҕустук
andante	анданте	неторопливо	сөбүгэр бытаан тэтим
andantino	андантино	не спеша	сөбүгэр соҕус тэтим andante-тааһар түргэн соҕус
animando	анимандо	воодушевляясь, более оживленно	көхтөөхтүк, ордук сэргэхтик өрө күүрэн
animato	анимато	воодушевленно	өрө күүрэн
con anima	кон анима	с душой	истинник
appassionato	аппассионатто	страстно	имэнгнээхтик
assai	ассаи	очень, весьма	олус (олус бытааннык)
a tempo	а тэмпо	в прежнем темпе	уруккуу тэтиминэн

Давид Федорович Салиман-Владимиров (1903–1992) – советскай композитор, ССРС композитордарын союһун чилиэнэ, Саха АССР искусствотын үтүөлээх деятелэ, Саха АССР народнай артыыһа, РСФСР үтүөлээх артыыһа. Саха идэтийбит музыкатын сайыннарыга кылаатын киллэрбитэ.

1903 сыл ыам ыйын 27 күнүгэр Одессаҥа музыканнар дьиэ кэргэннэригэр төрөөбүтэ. Петербург консерваториятын фортепиано салаатын профессор О.К. Калантарова кылааһыгар үөрэнэн бүтэрбитэ. Салгы үөрэбин Москватаағы консерваторияҥа композитор салаатыгар Р.М. Глиэр уонна С. Н. Василенко кылаастарыгар салҥабыта.

Д.Ф. Салиман-Владимиров ораториялары, кантаталары, камернай-инструментальной ансамбллары, оркестровой сюиталары, поэмалары, тоҕус симфонияны, ырыалары, романстары айан хаалларбыта. Кинилэр истэригэр «Аар Баҥах Ильмень» үһүс нүөмэрдээх симфония, (ону тэнгэ симфонияны духовой оркестрга анаан уларыты уонна биир ааттаах балет), «Саха сириҥ сырдыга» бэһис нүөмэрдээх симфония. Композитор айымньыларын истэригэр бааллар: «Силигилээ, төрөөбүт Саха Сирэ!» симфонической увертюра, «Силигилээ, төрөөбүт алмаастаах кыраайым!» симфонической сюита, нуучча национальной инструментарий оркестрыгар «Сахалы матыыптар», духовой оркестрга «Көмүс Алдан», фортепианоҥа, скрипкаҥа, виолончельга суруллубут инструментальной триоһар, фортепианоҥа суруллубут алта пьеса, скрипкаҥа, баянҥа, аккордеонҥа айыллыбыт пьесалар, үҥкүү уонна эстрада музыката. Улахан сэнгэриини уонна биһирэбили композитор суруйбут мартатара ылбытгара: «Өрөгөй марша», «Героической», «Ыччат марша», «Дьокуускай куорат гимнэ».

1982 сыллаахха Д.Ф. Салиман-Владимировка дойдубут музыкальной искусствотын сайдытыгар өгөлөрүн иһин А.В. Александров аатынан үрүн көмүс мэтээл туттарыллыбыта.

Григорян Грант Арамович 1919 сыл муус устар 13 күнүгэр Сухуми куоракка төрөөбүтэ, 1962 сыл тохсунньу 27 күнүгэр Дьокуускай куоракка өлбүтэ.

1952 сыллаахха Петр Ильич Чайковскай аатынан Москватааҕы консерваторияны бүтэрэн баран, кини Саха сиригэр кэлбитэ.

1955 сыллаахха Григорян салалтатынан Дьокуускайдааҕы музыкальнай училище композиторскай салаатыгар теория уонна композиция салаата арыллар, онно кини музыканы айыы кылааһын ытар. Григорян чаҕылхай педагогическай талаанын туһунан училищеҕа таһаарылаахтык учууталлаабыт үлэтэ туоһулуур.

Грант Григорян эдэр музыканнары иитэн таһаарарга улахан болҕомтотун уурбута. Кинилэр истэригэр К. Мегежекскай, Т. Стручков, З. Винокуров, О. Иванова-Сидоркевич, Ф. Аргунов, В. Зырянов, М. Константинова, А. Чахов ааттарын ааттыбыт.

Грант Григорян өгөтүнэн Дьокуускайдааҕы музыкальнай училищеҕа музыка теориятын салаата арыллыбыта. Кини онно бастакы сэбиэдиссэйинэн буолбута (1955 с.). Салаа элбэх биллиилээх саха композитордарын уонна музыковедтарын иитэн таһаарбыта, кинилэр биһиги республикабытыгар музыкальнай культура сайдытытын үрдүк таһымна таһаарбыттара.

Грант Арамович Григорян саха идэтийдит музыкатын сайыннарыыга тирэх уурбут Саха композиторунан аабыллар толору бырааптаах. Кини саха норуотун музыкальнай айымньыларын сокуоннарын өйөөбүтэ, национальной музыкальнай толкуйу, санга музыкальнай тыл элеменнэрин дириҕник баһылаабыта.

Берестов Николай Савельевич (1932-2010) – композитор, ССРС, РФ КС чилиэнэ, Саха Республикатын үтүөлээх деятелэ, РФ үтүөлээх деятелэ, П.А. Ойуунускай аатынан государственнай премия лауреата, Саха Республикатын духуобунаһын академиятын дьиннээх чилиэнэ.

Н.С. Берестов хоровой ырыалары, кантаталары, ораториялары, поэмалары, сюиталары айбыта. Оркестровой бөлөх иһигэр симфоническай увертюралар, концерттар, поэмалар, хартыыналар, камернай оркестрга уонна саха инструменнарын оркестрыгар суруллубут айымньылар киирэллэр. Камернай айымньыта киэн: фортепианнай триолар, араас инструменнарга суруллубут сонаталар, фортепианнай циклар, этюдтар, прелюдиялар уонна фугалар, фортепианоҕа туспа уонна атын араас инструменнарга пьесалар, вокальнай циклар, куоласка уонна фортепианоҕа вокализтар. Николай Берестов – опералар, балеттар, драматическай спектакллар музыкаларын ааптардара.

Стремительная	Эрчимнээх(тик), эрчим(ник), дьалысхан(нык), дохсун(нук), улүскэн(ник)
Метельная	Тибиилээх(тибиилирдий), буурҕалаах(буурҕалыырды), кыыдааннаах(кыыдаанныырды)
Ненастная	Былыттаах(былыттыбытты), ардахтаах(ардахтаабытты), бүркүк(түк), бүккүк(түк)
Тревожная	Аймалҕаннаах(тык), сүпсүктээх(тик), түөрбэннээх(тик), дыксиниилээх(тик), дьалхааннаах(тык)
Беспокойная	Сүпсүктээх(тик), аймалҕаннаах(тык), тибилгэн(ник)
Торопливая	Ыксаллаах(тык), тиэтэллээх(тик), ыгыл(лык), илип(тик)-салып(тык)
СЕРЬЕЗНАЯ	ДЬОҦУННААХ(ТЫК) , дьиппиэн(ник), дьиппиэннээхтик, боччумнаах(тык)
Сдержанная	Туттунугас(тык), дьиппиэ(нник), тардына быһыылаах(тык)
ТАИНСТВЕННАЯ	КИСТЭЛЭННЭЭХ(ТИК)
Сказочная	Осторуя музыката, дыкти(тик), сөбүмэр(дик)
Волшебная	Дыкти(тик), сөбүмэр(дик), аптаах(тык), алыптаах (тык), сөбүмэр дыкти музыка
Колючая	Хатылаах, адырын
Пугливая	Куттамсах(тык), соһуйумтуо(тук), соһуйумтаҕай(дык), сиргэмтэх(тик), сиргэмтэҕэй (дик), үргүүк(түк), чабылыымтыа(тык), хоргус(тук)
Опасливая	Куттас(тык), сэрэх(тик), сэрэнэн)
Осторожная	Сэрэх(тик), кэтэмэҕэй(дик)
Настороженная	Сэрэх(тик), сэрэнэн, сэрэбэдийбит(тии), дыксиммит(тии)
Загадочная	Дыкти(тик), таабырыннаах (тык), кистэлэннээх (тик), кыайан өйдөмөт(түк)
Отрывистая	Быстах-быстах(тык), быһыттаҕас(тык), лиһиргэс(тик)
Острая	Сытыы(тык), кылааннаах(тык)
Подкрадывающаяся	Биллибэккэ тийэн кэлэр(дии), саһан хааман кэлэр(дии)
СТРАШНАЯ	Дьулаан(нык), кутталлаах(тык), суостаах(тык), ынырык(тык), алдьархай(дык), амырын(нык)

Праздничная	Бырааһынньыкты
Бодрая	Сэргэх(тик), хоодуот(тук), хорсун(нук), чэгийн(ник)-чэбдик(тик)
Важная	Дьохуннаах(тык)
Маршевая	Марш тэтимнээх(марш тэтиминэн, марш ьэтимнээхтик)
Четкая	Чуолкай(дык)
Отчетливая	Ырылхай(дык)
Гордая	Улуутумсук(тук), киэннээх(тик), киэн туттумтуо(туттумтуутук)
Могучая	Модун(нук)
Победная	Кыайыылаах(тык)
МУЖЕСТВЕННАЯ	ХОРСУН(нук) , эр санаалаах(тык)
Боевая	Бойобуой(дук), хорсун(нук)
Смелая	Хорсун(нук), хоодуот (тук), хоһуун(нук)
Отважная	Хорсун(нук), хоодуот(тук), дьорбоот(тук)
Решительная	Хорсун(нук), хотоойу(тук)
Сильная	Күүстээх(тик), кытаанах (тык), кыахтаах(тык)
Богатырская	Бухатыырды, бухатыырды тэтимнээх
Грозная	Дьулааннаах(тык), уордаах(тык), уордайбытты, суостаах(тык)
Военная	Байыаннай(дык)
Солдатская	Саллаатты
Суровая	Кытаанах(тык), уордаах (тык), тыйыс(тык), хабыс(тык), суостаах(тык)
Уверенная	Эрэллээх(тик), бөбөх(түк), бигэ(тик), чинг(ник)
Храбрая	Хорсун(нук), хоодуот(тук)
Твердая	Кытаанах(тык), бигэ(тик), чинг(ник)
ВЗВОЛНОВАННАЯ	ДОЛГУТУУЛААХ(тык) , омуннаах(тык), ыгылыбыт(тыы)
Встревоженная	Сүпсүлүн(нүк)

Учуутал быһыытынан Берестов элбэх музыканнары иитэн таһаарбыта, кинилэр билигин даҕаны үөрэх кыһаларыгар, концертнай тэрилтэлэргэ, толорор коллективтарга ситиһиилээхтик үлэли сылдьаллар. Кини Саха сиригэр композитордарын союһун тэрийбитэ, уон сыл тухары союз үлэтин салайбыта (1979-1989 сс.).

Саха сиригэр норуоттарын фольклорун диригинник үөрэтии, норуот ырыаларын сурука түһэри, хомуу академическай, симфоническай оркестр атын инструментаарын кэккэлэригэр таһаары, бэйэтин айымньыларын Саха фольклорун интонациятын акылаатыгар олоһуруу – бу барыта Николай Берестов дьин чаччы норуотка чугаһын уонна Саха сиригэр улуу ааттарын кэккэтигэр турарын туоһулуур.

Саха сиригэр композитордарын союһун төрүттээчи, Берестов тэрилтэтин сайдарыгар сүдү күүс биэрэн, Саха сиригэр композитордарын союһа идэтибит үрдүк таһымын билигин да чистээхтик илдьэ сылдьар.

Степанов Захар Степанович (1930-2018) – бастакы Саха Республикатын национальнай, идэтибит композитора, РФ композитордарын союһун чилиэнэ, педагог, общественной деятель, Россия үтүөлээх деятель, Д.Д. Шостакович аатынан Россия композитордарын союһун бириэмийэтин лауреата, Россия үөрэбириитин туйгуна, ССРС культуратын туйгуна, П.А. Ойуунускай аатынан Саха Республикатын Государственной бириэмийэтин лауреата, Саха Республикатын духуобунаһын академиятын дьиннээх чилиэнэ, тыл уонна үлэ ветерана, Кэбээйи улуунун бочуоттаах гражданина.

1972 сыллаахха М.И. Глинка аатынан Новосибирскайдаагы государственной консерваторияны бүтэрэн баран, Захар Степанович М.Н. Жирков аатынан Дьоккуускайдаагы музыкальнай училищеҕа преподавателэн үлэлээбитэ. 1989 сылтан 1994 сылга диэри Саха Республикатын композитордарын Союһун Бырабылыанньатын бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ, 1994 сылтан 2000 сылга диэри Союз эппиэттээх сэкирэтээрэ этэ. 2000 сылтан иккистээн Саха композитордарын союһун салайар. Композитор музыката Россия бастыг концертнай площадкаларыгар уонна кыраныысса таһыгар толорулар. Кини айар үлэтэ билигин Саха идэтибит музыкатын эталона буолар.

Композитор айымньыларын бары академическай формаларга, ону тэнэ Уһук Хоту норуоттар үгэс буолбут музыкаларыгар олоһуруттар жанрдарга суруллубуттар.

Комраков Герман Никандрович (1937-1996), композитор, Саха АССР искусствотун үтүөлээх деятелэ.

Саха сиригэр олохторбут сыллара айар киһиэхэ мээһэ ааспатахтара. Эдэр музыкант тыйыс Хоту дойду дьонун-сэргэтин, айылҕатын бэркэ кэрэхсээн үөрэтэрэ. Фольклорнай экспедицияларга кыттан, Хоту дойду үгүс төрүт олохтоох норуоттарын айымньыларын билсэн, норуот ырыаларын хомуйан, бэйэтин музыкатын суруйан саҕалыыр. Норуот айымньытын ис хоһоонугар диригинник киирэн, композитор майгыларынан уонна интонацияларынан дьингнээх норуот араас дьэрэкээн айымньыларын суруйар. Кинилэр сорохторо бэйэлэрин жанрдарынан сахалыы идэтибит музыкаҕа бастакы холобур буолбуттара, ол курдук, оҕолорго анаммыт остуоруйа-балет «Хотойдор Хоту көтөллөр», симфония, фортепианоҕа уонна оркестрга аналлаах

концерт, мас инструменнарга аналлаах концерт.

Кац Валерий Геннадьевич (1940) – Саха Республикатын искусствотун үтүөлээх деятелэ, П.А. Ойуунускай аатынан Саха Республикатын бириэмийэтин лауреата.

1940 сыл алтынньы 27 күнүгэр Москва куоракка төрөөбүтэ. 1964 сыллаахха Москватааҕы консерваторияны (А.Н. Александров (композиция) уонна Н.П. Емельянов (фортепиано) кылаастарын) бүтэрэр.

1964-1967 сылларга уонна 1974 сылтан Дьокуускайдааҕы музыкальнай училищеҕа учууталлыыр. Ону таһынан 1965-1967 сылларга Саха музыкальнай театрын концертмейстера уонна композитор.

1967-1974 сылларга Москва куоракка педагогика институтун музыка уонна педагогика кэтэхтэн үөрэтии факультетыгар музыка уонна фортепиано учууталынан үлэлээбитэ.

Кини айар үлэтэ оҕолорго анаммыт сахалыы фортепиано музыкатын историятыгар санга страницаны арыйбыта, ол туоһутунан «Фортепиано 12 миниатюрата» уонна «Оҕо альбома» хомурунньуктар буолаллар.

Печальная	Санаарҕабыллаах(тык)
Жалобная	Уйангы(уйаннык), кутурҕаннаах(тык), мунганыылаах(тык)
Тоскливая	Ахтылҕаннаах(тык), санаарҕабыллаах(тык), курус(тук), чункук(тук)
Хмурая	Сабыстыгас(тык), уорастыйбыт(тыы), тунаархай(дык)
Обиженная	Хомойбут(туу), хоргутулаах(тык)
Плачущая	Ытамныйар(дыы)
НЕЖНАЯ	НАРЫН(нык) , сымнаҕас(тык), эйэҕэс(тик)
Ласковая	Аламаҕай(дык), эйэҕэс(тик), сылаас(тык), сымнаҕас(тык)
Задумчивая	Намыын(нык), унаар(дык), сөҥ(нүк)
Мечтательная	Баҕа санааҕа ылларбыт(тыы)
Легкая	Чэпчэки(тик)
Светлая	Сырдык(тык), күннээх(тик)
Прозрачная	Дьэнкир(дик)
СПОКОЙНАЯ	ЧУУМПУ(тук) , холку(тук)
Добрая	Үтүө(түк), амарах(тык)
Приветливая	Эйэҕэс(тик), сайаҕас(тык), ылбаҕай(дык)
Неторопливая	Тиэтэйбэт(тии), (тиэтэйбэккэ), наҕыл(лык), унаархай(дык), бытаан(нык)
Убаюкивающая	Бигээн утутар(дыы), бигиир(дии)
Колыбельная	Биһик ырыата (ырыатыныы)
Мягкая	Сымнаҕас(тык), күөгэлдыгэс(тик)
Плавная	Намыын(нык), унаархай(дык), нусхалдьыйар(дыы), биир тэн(ник)
Напевная	Ылланымтыа (ылланымтыя)
Протяжная	Унаархай(дыы)
Хороводная	Хоровод тэтимнээх (хоровод тэтиминэн, хоровод тэтимнээхтик)
ТОРЖЕСТВЕННАЯ	ҮӨРҮҮЛЭЭХ(тик) , өрөгөйдөөх (түк)

тельной композитор буолар. Кини кылгас олобун устатыгар киһи дууһатын долгутар элбэх ырыалары айан хаалларбыта.

Биллэр айымньылары: «Күөрэгэйдиин көрсүһүү» (В.Ноев тыл.); «Хатынчааным барахсан» (В. Ноев тыл.); «Кыыс Амма» (В.Ноев тыл.); «Быраһаай күөх сайын» (В.Ноев тылл.); «Сардааналыын көрсүһүү» (И.Гоголев тыл.); «Күөрэгэй» (М.Куличкина тыл.); «Кыракый уолчааным» (И.Сысолятин тыл.), «Кыракый кыысчааным» (В. Ноев тыл.) «Киһиэхэ – төрөөбүт дойдута» (Сем. Данилов тыл.).

Музыканы иэйиилээхтик убарастаан-дьүһүннээн көрдөрөр холобур тылдыт

ВЕСЕЛАЯ	КӨРДӨӨХ
Радостная	Үөрүүлээх(тик)
Игривая	Дьиибэлээх(тик), тэбэнэттээх(тик)
Задорная	Омуннаах(тык)-төлөннөөх(түк)
Звонкая	Чуор(дук)
Озорная	Дьээбэлээх(тик), тэбэнэлээх(тик)
Шутливая	Көрдөөх(түк), күлүү-оонньуу ис хоһоонноох
Бойкая	Сытыы(тык), сэргэх(тик)
Смешная	Күлүүлээх(тик), бэтиэхэлээх(тик)
Забавная	Көрүдүөстээх(тик), көрдөөх(түк), тиэхэлээх(тик), бэтиэхэлээх(тик)
Резвая	Түргэн(ник), мэник(тик)-тэник(тик)
Прыгучая	Ыстангалаах(тык)
Скачущая	Ойуолуур(дуу), ыстангалаах(тык)
Солнечная	Күннээх(тик)
Танцевальная	Үнкүүлээх
Плясовая	Үнкүү музыката
Улыбающаяся	Мичээрдээх(тик), мичээрдии
ГРУСТНАЯ	МУНЧААРБЫТ

Ксенофонов Владимир Васильевич (1947 с.) – Дьокуускайдаагы М.Н. Жирков аатынан музыкальнай колледж учуутала, Саха В.А. Босиков аатынан Музыка Үрдүкү оскуолатын теория уонна музыка историятын кафедратын доцена, Саха Республикатын общественной деятелэ.

Саха Республикатын уонна Российской Федерация бастың композитордарыттан биридэстэрэ, республика, Россия, омуқ дойдularын специалистарын уонна музыканы таптааччыларын билиниилэрин уонна үрдүк сыанабылларын ылбыт араас жанрдаах элбэх улахан музыкальнай айымньылар автора. Илинги-Сибирдээги государственной культура уонна искусство уонна Уфатаагы государственной искусство институтун, профессор, народной артист З.Г. Исмагилов композиция кылааһын выпускнига.

1983 сылтан Дьокуускайдаагы музыкальнай колледж музыкальнай-теоретической дьиссипилиинэлэр преподавателлэринэн үлэлиир. 1993 сылтан Саха Республикатын Музыка Үрдүкү оскуолатыгар композиция кылааһын ыытар. «Эдэр композитор» («Саха сириң саңа ааттара», РОКМИ иһинэн), «Компьютерная музыка уонна аранжировка» (Саха сириң Музыка үрдүкү оскуолатын иһинэн) конкурстар бэрэссэдэтэллэрэ.

В.В. Ксенофонов саха идэтийбит музыкатыгар эрэ буолбакка, Россия музыкатыгар этапнай буолбут кэккэ айымньылары айбыта. Манньык айымньылартан биридэстэрэ этнобалет «Бохсуруйуу» буолар, балет премьерата 1997 сыллаахха С. Зверев-Кыыл уола аатынан Национальной үңкүү театрын туруоруутугар буолбута. Улахан ситиһилээхтик бу балет Россия омуқтарың национальной театрыгар (Москва, 1998 с.), Санкт-Петербург, Сургут, Нерюнгри, Хабаровск (2001-2003 сс.) куораттарга толоруллубута. Балеттан быһа тардылар Аан дойду элбэх дойдутугар толоруллубуттара – Америкаба, Францияба, Италияба уонна да атын дойдularга.

Иванова Полина Николаевна (1951 с.). Айар үлэтэ Саха сиригэр эрэ буолбакка, тас сытар ыраах сирдэргэ тийэ биллэр. Талааннаах композитор бастакы идэтийбит бэлэмнэниини республикатаагы музыкальнай интернат-оскуолаба ылбыта, Саха Республикатын культуратын үтүөлээх үлэһитэ А.А. Попова фортепиано кылааһыгар, Дьокуускайдаагы М.Н. Жирков аатынан музыкальнай колледж музыка теориятын отделениетыгар Саха Республикатын искусствотын үтүөлээх деятелэ, композитор Г.Н. Комраков уонна музыковедтар А.Ю. Лукина, Г.Г. Алексеева, анал фортепиано отделениетыгар Саха Республикатын культуратын үтүөлээх үлэһитэ М.И. Иванова кылаастарыгар. Композитор үөрэжин Уфатаагы искусство институтугар, профессор, ССРС народной артыыһа, М.И. Глинка аатынан РСФСР Государственной лауреата З.Г. Исмагилов кылааһыгар баһылаабыта.

Бастагы айымньыта – К.Д. Уткин тылларыгар суруллубут «Кэскил ырыата» диэн ырыа «ХХ үйэ Саха Сириин 100 ырыалара» көмүс фондатыгар кирибитэ уонна Саха Республикатын народнай артыыһа Марина Попова визитнэй карточкатынан буолбута.

Композитор айар-тутар үлэтэ педагогическай үлэни кытта ыкса ситимнээх. Полина Николаевна анал фортепиано дьарыктарын уонна теория дьысипилиинэлэрин Анабыр улууһун Сааскылаах оҕо музыкальнай оскуолатыгар, Ньурбатааҕы уонна Ньурба улууһун Маалыкайдааҕы Оҕо музыкальнай оскуолаларыгар, Дьокуускай куорат оҕо искусствотын оскуолаларыгар ыппыта. 1992 сыллаахха Саха республикатын Музыка үрдүкү оскуолатын тэрээһинигэр көхтөөх кыттыыны ылбыта, Сибиридээҕи АДЭВ Саха сириин филиалын бэрэссэдээтэлинэн, К.К. Корякин салайааччылаах Музыка үрдүкү оскуолатын тэрийэр комиссия чилиэнинэн үлэлээбитэ. 1993 сылтан Саха Республикатын Музыка үрдүкү оскуолатыгар композиция кылааһын ыппыта. 1989 сыллаахха, ССРС композитордарын союһун чилиэнэ буолан баран, Иваново куоракка эдэр композитордар семинардарыгар кыттыыны ылбыта.

Герасимов Кирилл Афанасьевич (1957 с.) – дирижер, композитор, 1992 сылтан Россия композитордарын союһун чилиэнэ.

Саха Республикатын искусствотын үтүөлээх деятелэ, Сунтаар улууһун бочуоттаах гражданина.

Дьокуускайдааҕы музыкальнай училищеҕа үөрэммитэ, онтон Уфатааҕы искусство училищетыгар, Уфатааҕы искусство институтугар, М.И. Глинка аатынан Новосибирскайдааҕы государственнай консерваторияҕа композиция салаатыгар уонна опернай-симфоническай дирижирование салаатыгар.

1991 сылтан «Саха» иһитиннэрэр көрдөрөр компания (НВК) симфоническай оркестрын дирижера, 1994 сылтан – сүрүн дирижер. 1998 сылтан Д.К. Сивцев-Суорун Омоллоон аатынан Саха государственнай балет уонна опера театрын дирижера. 2007-2011 сылларга –

Саха Республикатын композитордарын союһун эппиэттиир сэкирэтээрэ. 2016-2021 сылларга – Саха Республикатын композитордарын союһун бэрэссэдээтэлэ.

К.А. Герасимов Саха Республикатын Государственной гимнын автора буолар. Сүрүн айымньылара: струнной квартет, саха тиэмэтигэр 15 инвенция, «Ойуун» хореографическай поэма, симфоническай оркестр сюитата, скрипкаҕа уонна фортепианоҕа анаан «Саха альбома», симфоническай оркестр фантазията, скрипкаҕа уонна фортепианоҕа пьесалар циклэ, саха поэттарын хоһооноругар ырыалар, «Күһүн» вокальнай цикл, «Хотугу матыыптар», оҕо операта «Дед Мороз» («Тымны оҕонньор»), фортепианоҕа уонна оркестрга концертино, «Оҕо саас биир күнэ», «Саха сюитата» фортепианоҕа анаан икки сюитнай цикл.

Неустроев Егор Ильич (1953 с.) – Россия композитордарын союһун, Саха Республикатын композитордарын союһун чилиэнэ, «Россия культуратыгар кылаатын иһин» бэлиэ хаһаайына, Амма улууһун Бочуоттаах гражданина.

1961 сыллаахха Москватааҕы консерватория иһинэн үлэлиир Киин музыкальнай оскуолаҕа кирибитэ, кэлин Москватааҕы А. Свешников аатынан хоровой училищеҕа көспүтэ. 1971 сыллаахха Москватааҕы П.И. Чайковскай аатынан государственнай консерваторияҕа дирижерскай хоровой факультетка кирибитэ.

1973 сылтан Амматааҕы Оҕо музыкальнай оскуолатыгар фортепиано кылааһын учууталын быһыытынан саҕалаабыта. 1984 сыллаахха М.И. Глинка аатынан Новосибирскайдааҕы консерватория теоретико-композиторскай факультетыгар, профессор Г.Н. Иванов композиция кылааһыгар үөрэнэ кирибитэ. 1989 сыллаахха, консерваторияны ситиһиилээхтик бүтэрэн баран, Егор Неустроев айар уонна педагогическай үлэнэн дьарыктанар.

Композитор араас жанрдарга суруйар: операны, балеты, фортепианоҕа анаан пьесалары, вокальнай циклары, хореографическай сюиталары, сценкалары, миниатюралары, саха народнай инструменттарын оркестрыгар аналлаах үңкүүлэри, оҕолорго, ыччакка аналлаах ырыалары, Амма улууһун гимнын, Хаҥалас улууһун Төхтүр нэһилиэгин гимнын уо.д.а.

1992 сылтан орто анал үөрэхтээһин государственнай бюджетнай үөрэх кыһатыгар Дьокуускайдааҕы культура уонна искусство колледжын «Эстрада музыкальнай искусствотын» салаатыгар анал дьысипилиинэлэр преподавателлэринэн үлэлиир.

Кэргэнин уонна соратнигы С.А. Неустроеваны кытта республика араас мунуктарыгар 20-чэ филиаллаах «Тулуйхан» диэн студияны тэрийбиттэрэ. 2011 сыллаахха студия «Россия оҕо образцовай коллектива» үрдүк ааты ылбыта.

Ноев Валерий Власьевич (1939-1975) 1939 с. Амма оройуонун Алтан нэһилиэгэр төрөөбүтэ. 1961-1963 сс. Улан-Удэтээҕи культура институтугар үөрэммитэ. 1963 сылтан культура, үөрэх тэрилтэлэригэр үлэлээбитэ.

1961 с. ырыаны айан саҕалаабыта. Кэнники сылларга уус-уран самодеятельноһы салайа сылдьан, элбэх ырыалары уонна да атын айымньылары, ол курдук баянҥа аналлаах үс театральнай концерты, икки балладаны, түөрт сюитаны суруйталаабыта.

Уус-уран самодеятельность фестивалларыгар элбэхтик кыттан лауреат, дипломант аатын ылаттыра. Уус-уран самодеятельноһы салайыыга ситиһилэрин иһин Валерий Власьевич Ноев Саха АССР Верховнай Советын Президиумун Бочуотунай грамотатынан наҕараадалааммыта. Валерий Ноев республикаҕа биир биллэр туспа мелодическай буочардаах самодея-

Производственно-практическое издание

Степанова Майя Владимировна, Иванова Мария Кимовна

ВОЛШЕБНАЯ МУЗЫКА

На якутском языке

Производственной-практической таһаарыы

Степанова Майя Владимировна, Иванова Мария Кимовна

АЛЫПТААХ МУЗЫКА

Верстка и дизайн Трофимова В.В.

Редактор Яковлева А.А.

Корректор Герасимова В.К.

Подписано в печать __.07.2023. Формат 84*108/16

Усл. п.л. _____. Тираж экз. Заказ №

spirito	спирито	воодушевленно	көтөбүллэн, көхтөнөн
subito	субито	внезапно, сразу	соһуччу, тутта
tenuto	тэнута	выдержанно, точно по длительности, ровно по силе	биир сүрүннээхтик, чопчу
tranquillo	транквилло	спокойно, безмятежно	холкутук, нус баачы
tres	трес	очень	олус
veloce	вэлочэ	быстро, легко	түргэнник, чэпчэкистик
vif	виф	живо, быстро	сэргэхтик, түргэнник
vivace, vivo	вивачэ, виво	быстрый темп, живо	түргэн тэтим, allegro уонна presto икки ардынан ортогунан

Перевод на якутский язык преподавателя музыкального отделения ЯПК №2
Федотовой А.А.

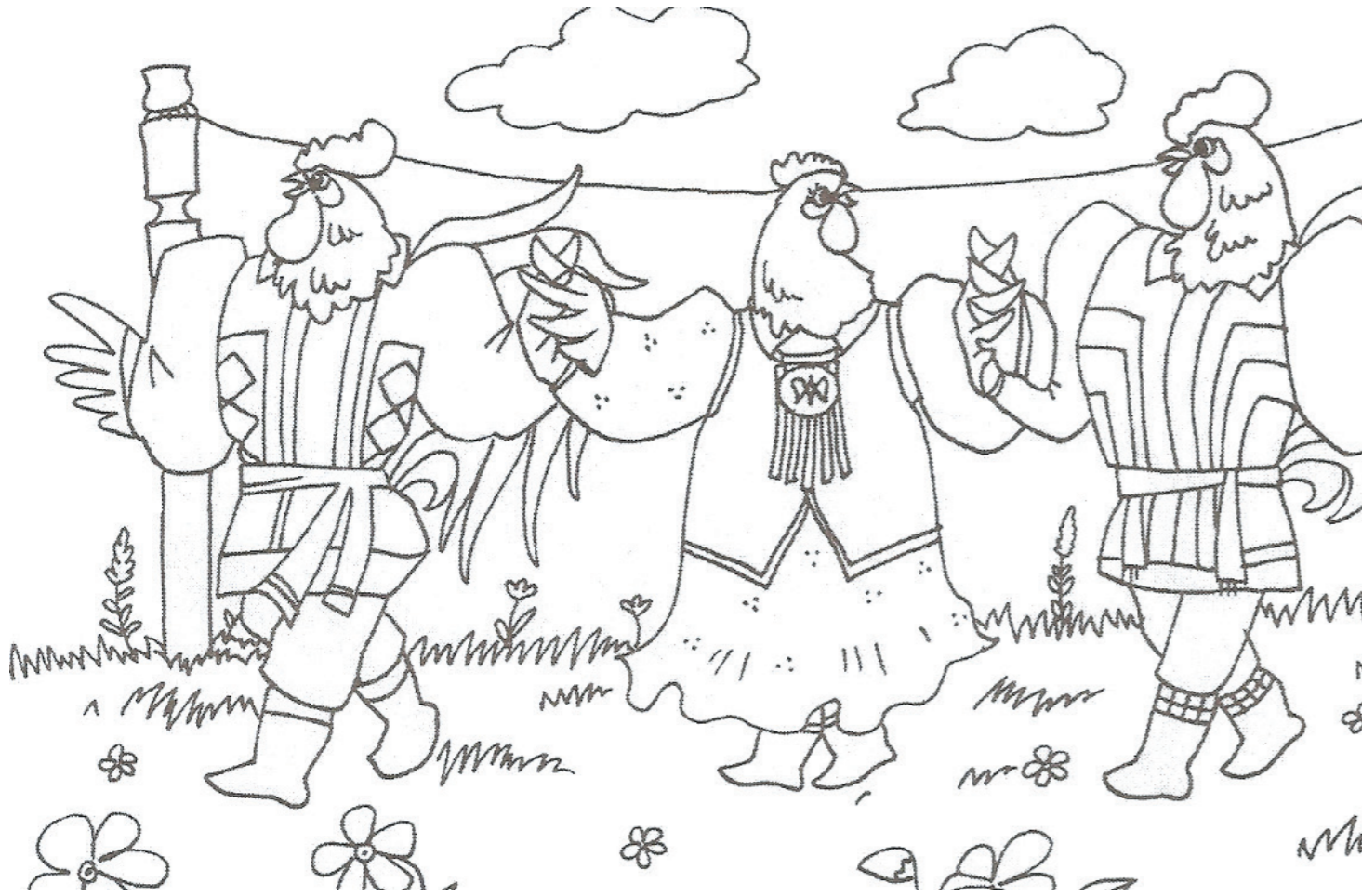

Туһаныллыбыт литература

1. Герасимов К.А. Куурусса олбуоругар. На птичьем дворе [Ноты]: фортепианаҕа анааллаах цикл, үөрэт уонна уруһуйу өҥнөө / К.А. Герасимов; [худож. М. Аргунова]. – Дьокуускай: ООО «Цумори Пресс», 2012. – 28 с.
2. Герасимов К.А. Два цикла для фортепиано [Ноты]: Сборник пьес для фортепиано /К.А. Герасимов, художник Игнатъев В., иллюстрации Васильевой В. – Намцы: ГУП «Намская улусная типография». 2005 – 48 с.
3. Гогоберидзе А.Г. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста [Текст]: учеб, пособие для студ. учреждений высш. образования /А.Г. Гогоберидзе, В.А. Деркунская. – 3-е изд., перераб. – М.: Издательский центр «Академия», 2017. – 288 с.
4. Григорян Г.А. Сахам Сирэ барахсан (Якутия моя. Песни. Книга II). Якуткнигиздат, 1972 – 116 с. с нотами
5. Григорян Г. Маленьким якутским музыкантам [Ноты]: 16 фортепианных пьес для якутских детских музыкальных школ /Г. Григорян. – М.: На правах рукописи. – 1968. – 40 с.
6. Зимина А.Н. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста [Текст]: Учебное пособие. – М.: ТЦ Сфера, 2010. – 320 с.
7. Иванова П. 12 фортепианных пьес [Ноты] / П. Иванова, сост. В. Ларионова. – Якутск.: 1990. – Полиграфист ЯНЦ СО АН СССР
8. Комраков Г. 12 фортепианных пьес для детских музыкальных школ [Ноты] / Г. Комраков
9. Күн уонна күөрэгэйдэр [Ноты]: Сборник песен для детей дошкольного и младшего школьного возраста / сост. А.Н. Ващенко. – Якутск.: ГБОУ СПО ЯПК-2, 199. – 36 с.
10. Методика музыкального воспитания в детском саду [Текст]: Учеб. для учащихся пед.уч-щ по спец. Дошкольное воспитание /Н.А. Ветлугина, И.Л. Дзержинская, Л.Н. Комиссарова и др.; под редакцией Н.А. Ветлугиной. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1989. – 270 с.: нот.
11. Музыка бастакы олуктара. Эдэр пианистарга: [Ноты]: Үөрэтии бастакы икки сылыгар аналлаах көмө хомуурунньук/ Хомуйан онгордо В.Г. Григорьева; муз.ред. А.И. Герасимова; лит.ред. В.Д. Михайлов. М.Г. Оконешникова, З.Е. Лазарева ойуулара. – Дьокуускай: Бичик, 2001. – 96 с.
12. Музыка: первый класс: хрестоматия / [авт.-сост.: Э.Б. Абдуллин, д.п.н., проф., А.В. Варламова, к.иск., Б.Р. Иосиф, к.п.н. и др.]. – Якутск: Бичик, 2016. – 104 с.

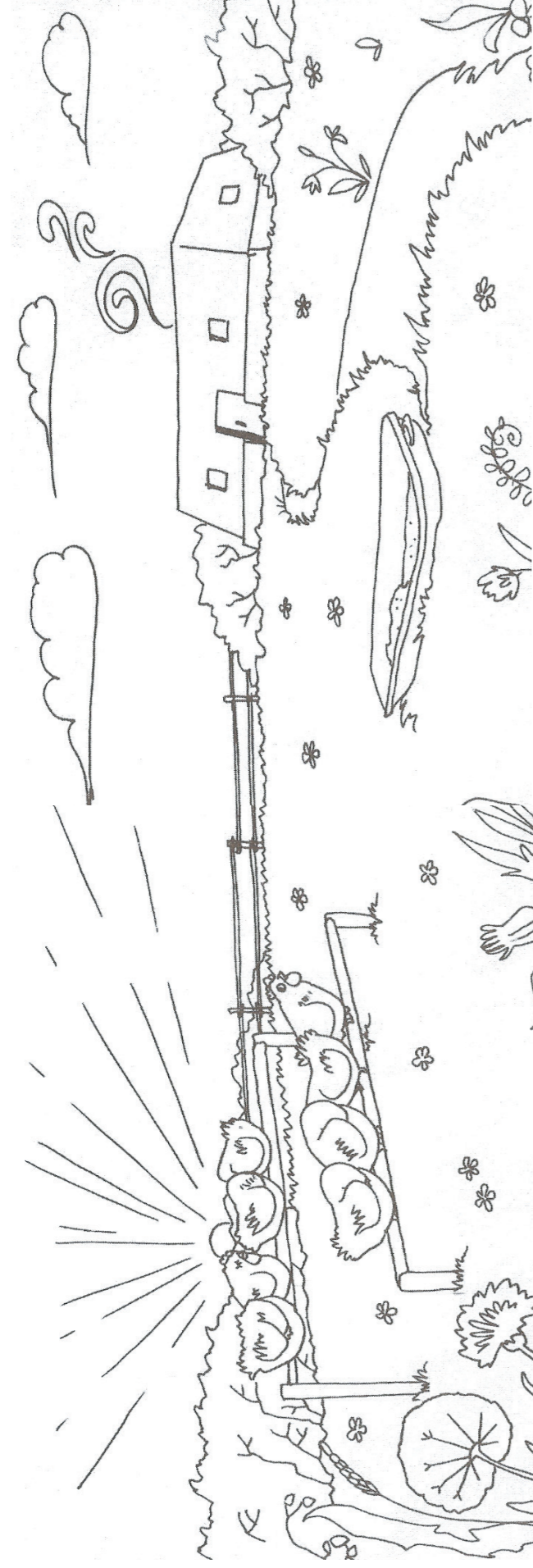
Оһуохай (Осуохай)

13. Ноев В. Сардааналыын көрсүһүү / Хомуйан онордулар А.Н. Семенов, Д.Д. Данилов. Дьокуускай: Кинигэ изд-вота, 1983 – 112 с., ноталаах
14. Ноев Валерий Власьевич: олобун айар үлэтин туһунан ахтыылар / хомуйан онрдудар А.В. Чирикова, У.И. Попова, эрдээксийэлээтэ М.И. Птицына. – Дьокуускай, 2019. – 216с. + 24 цв.
15. Радынова О.П. Музыкальное воспитание дошкольников [Текст]: Учебное пособие для студентов фак-ов дошк. воспит. высш. и сред.пед. учеб. заведений /О.П. Радынова, А.И., Катинене, М.Л. Палавандишвили. – М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 240 с.
16. Радынова О.П. Музыкальные шедевры: Настроения, чувства в музыке. – 2-е изд., перераб. – М.: ТЦ «Сфера», 2014. – 208 с.
17. Русско-якутский словарь / под ред. П.С. Афанасьева, Л.Н. Харитонова. – М.: Издательство «Советская энциклопедия», 1968. – 720 с.
18. Фортепианное наследие Гранта Григоряна [Ноты] /сост. А.А. Федотова. – Якутск.: Изд-во ЯНЦ СО РАН, 2009. – 80 с.
19. Фортепианные произведения композиторов Якутии: Владимир Ксенофонтов: нотный сборник. – Якутск: Издательский дом СВФУ, 2017. – 195 с.
20. Якутская музыка для фортепиано [Ноты]: Библиотека юного пианиста. Старшие классы /сост. Н. Матвеева. – М.: Всесоюзное издательство «Советский композитор», 1982. –64 с.

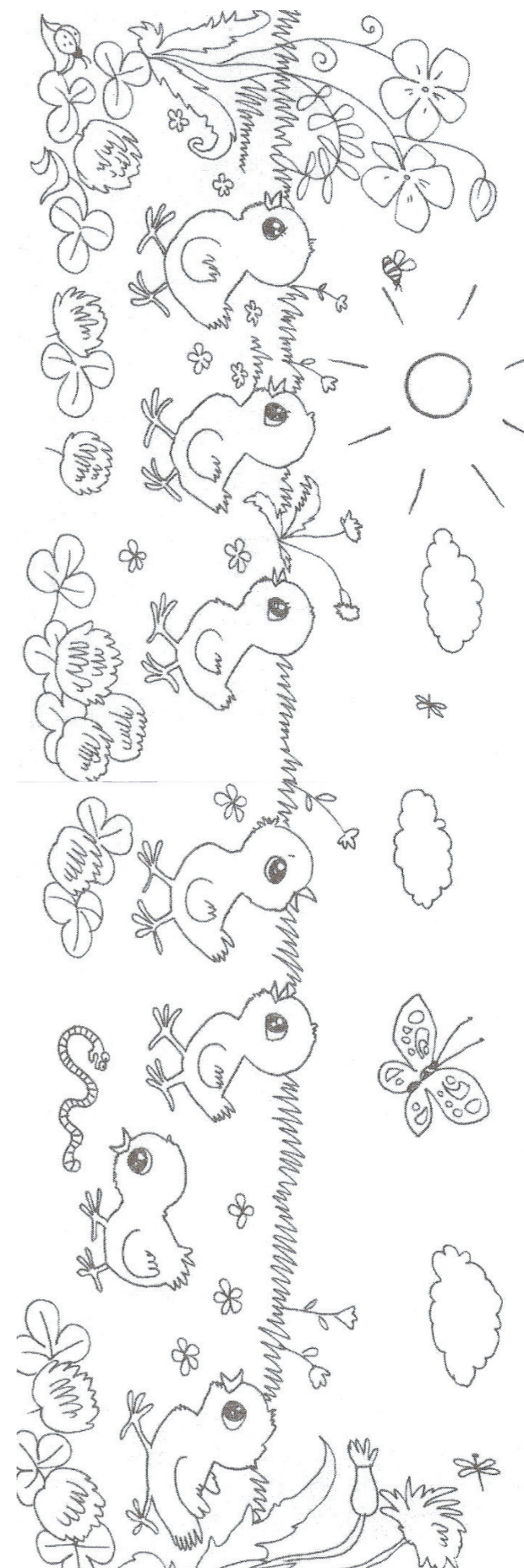
КУУРУССА ОЛБУОРУГАР (уруһуу араас егүнэн кырааскалаа, художник Мира Аргунова)

Сарсыарда (Утро)

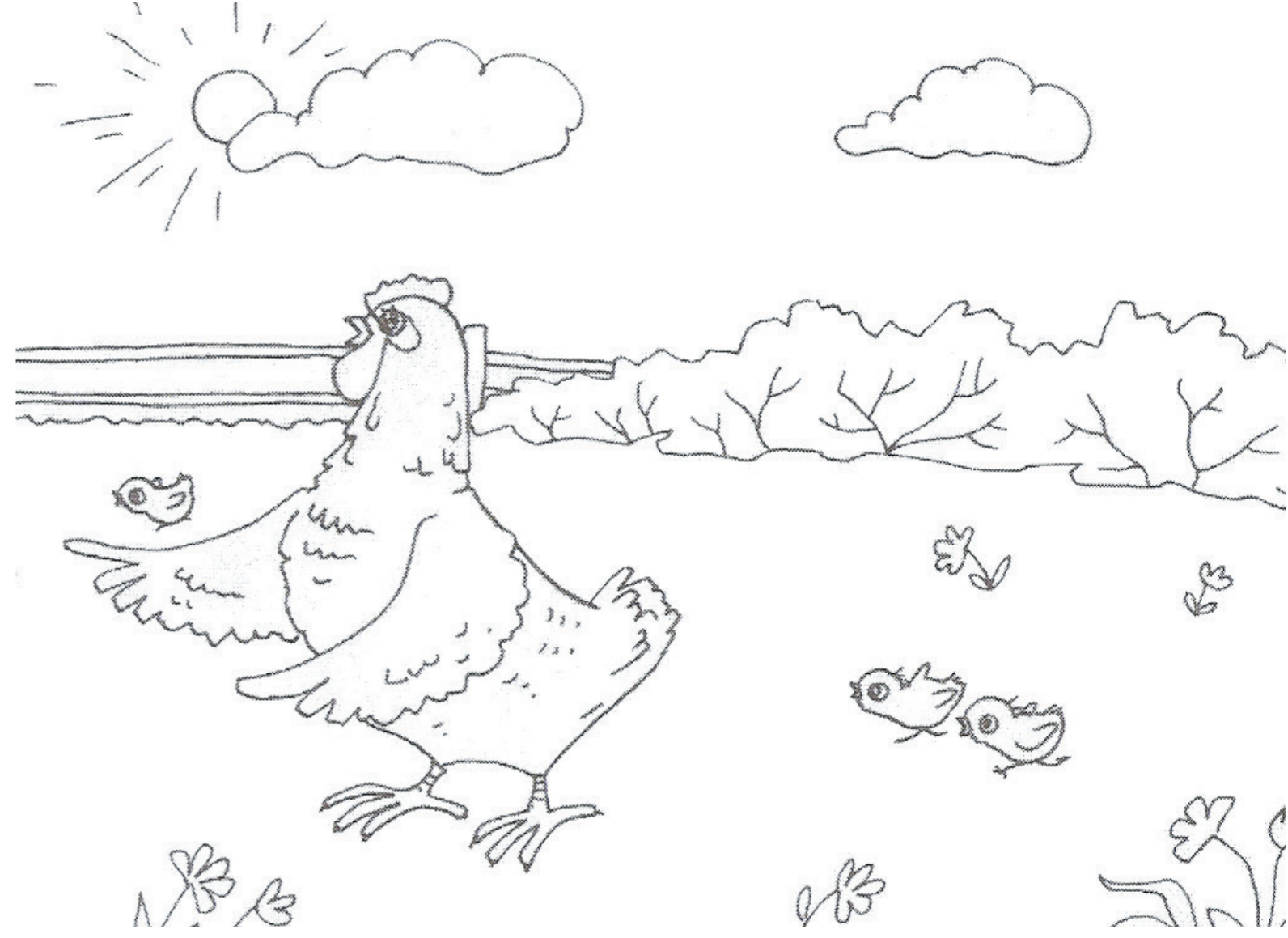
БЭЛИЭТЭЭНИНЭР

Үнкүү (Танец)

Чоллуускалар маршрутара (Марш цыгылат)

Куруссалар хороводтара (Хоровод куриц)

Аһатыы (На корм)

Хотуурдаах бөтүүк (Петух с косой)

Куурусса мөбүттэр (Курица ругается)

Санаарбаабыт кус обото (Грустный утенок)